

Araştırma Makalesi (Research Article)

**TURİST REHBERLİĞİNDE UZMANLAŞMA EĞİTİMİ: KARADENİZ BÖLGESİ'NDE
MESLEKİ GELİŞİM ve BÖLGESEL UZMANLIK ÜZERİNE ANALİTİK BİR ÇALIŞMA**
(SPECIALIZATION TRAINING IN TOURIST GUIDING: AN ANALYTICAL STUDY ON
PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND REGIONAL EXPERTISE IN THE BLACK SEA REGION)

Uğur AKDU^{1*} (orcid.org/ 0000-0003-0484-8976)

¹Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Gümüşhane, Türkiye

Özet

Turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma, günümüz bilgi çağının beraberinde getirdiği yoğun rekabet koşullarında rehberlerin farklı alanlardaki donanımlarını zenginleştirerek gerek ziyaretçiler gerekse işletmeler açısından tercih edilebilirliğini artırma noktasında önemli olan bir konudur. Ziyaretçilerin kaliteli hizmet deneyimi yaşamalarında kilit rol üstelenen turist rehberlerinin yaşam boyu öğrenme yaklaşımıyla kişisel gelişimlerine önem vermesi artık bir gereksinimden ziyade zorunluluk haline gelmiştir. Turizm anlayışının hızla değiştiği ve bu doğrultuda tüketici istek ve beklentilerinin farklılaştığı, turistik ürün çeşitliliğinin arttığı bir dönemde meslekte profesyonelleşmeyi ifade eden uzmanlaşma kavramı daha fazla önemsenmeye başlanmıştır. Rehberlik mesleğinde ise uzmanlığın ve teknik donanımın devamlılığının sağlanmasında yardımcı olan bir mekanizma olarak nitelendirilebilen uzmanlaşma eğitimi Türkiye’de Turist Rehberleri Odaları Birliği (TUREB) veya birliğin uygun görüşüyle turist rehberi odaları tarafından verilmektedir. Uzman turist rehberi yetiştirmek amacıyla verilen bu eğitimler Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın gözetimi ve denetiminde gerçekleştirilmektedir. Doğası, tarihi ve kültürel değerleri ile oldukça zengin olan Karadeniz bölgesinde faaliyet gösteren Trabzon Bölgesel Turist Rehberleri Odası (TRO) tarafından bölgeye yönelik uzmanlaşma eğitimleri yerine genellikle bilgilendirme gezileri yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmada başarılı bir turist rehberi olmak için uzmanlaşma eğitimlerinin gerekliliğinin önemine dikkat çekmek, gerçekleştirilen uzmanlık eğitimlerini verimlilik ve nitelik açısından tartışmak, devamında ise uzmanlaşma eğitimlerini daha etkili hale getirmek için öneriler sunulması amaçlanmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı da uzmanlaşma konularının çeşitlendirilmesinin önemine özellikle zengin değerlere sahip bir bölge olan Karadeniz bölgesi özelinde uzmanlaşma eğitimlerinin ve çeşitlendirilmesinin önemine dikkat çekmektir. Bu çalışma keşifsel nitelikte olup nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve görüşme tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. Katılımcıların farklı rehber odalarına kayıtlı olması, farklı eğitim-öğretim basamaklarında rehberlik eğitim almış olması ve Karadeniz Bölgesi’nde tur yöneten eylemli turist rehberleri olmasına özen gösterilmiştir. Araştırma sonucunda rehberlerin aldıkları eğitimleri tek başına yeterli bulmadıkları, rehberlerin bireysel gelişimle desteklemesi gerektiğini vurgulamıştır. Daha önce katıldıkları uzmanlaşma eğitimlerini ücret, eğitici yeterliliği ve süre açısından yeterli bulmakla birlikte artırılması gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcılar Türkiye geneli için Doğu ve Güney Doğu Anadolu illeri ile kuş gözlemciliği, bölgelerin fauna ve florası gibi özel ilgi alanlarında, Karadeniz Bölgesi için başta Bölgenin iklimi, coğrafyası, kültürü, fauna ve florası, yürüyüş rotaları, yaylacılık gibi konularda uzmanlaşma eğitimlerinin planlanması gerektiğini önermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Turist Rehberliği, Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma, Karadeniz Bölgesi

Abstract

Specialization in the profession of tour guiding is a critical factor for enhancing guides' appeal to both visitors and tourism enterprises by enriching their competencies in various fields amidst the intense competition of the modern information era. Tour guides, who play a key role in ensuring high-quality service experiences for visitors, must now view lifelong learning and personal development not as optional but as a necessity. In a period marked by the rapid evolution of tourism paradigms, shifting consumer preferences, and increasing diversity in tourism products, the concept of specialization—representing professional advancement in the field—has gained heightened importance. Specialization training, regarded as a mechanism to sustain professionalism and technical competence in the tour guiding profession, is delivered in Turkey by the Association of Turkish Tourist Guides (TUREB) or local tourist guide chambers with TUREB's approval. These training programs, aimed at cultivating specialized tour guides, are conducted under the supervision and inspection of the Ministry of Culture and Tourism. In the Black Sea region, known for its rich natural, historical, and cultural assets, the Trabzon Regional Tourist Guides Chamber (TRO) primarily organizes informational tours rather than offering region-specific specialization training. This study aims to underscore the importance of specialization training for becoming a successful tour guide, evaluate the effectiveness and quality of such training programs, and provide

* Sorumlu yazar: akduugur@hotmail.com

DOI: 10.33083/joghat.2025.522

recommendations to enhance their impact. Another objective is to highlight the significance of diversifying specialization topics, particularly in the context of the Black Sea region, which boasts abundant resources and values.

This exploratory study employs qualitative research methods, including document analysis and interviews, to collect data. Participants were carefully selected to include active tour guides registered with different guide chambers, with varied levels of education and training in tour guiding, and who manage tours in the Black Sea region. The findings indicate that guides do not find the training they have received sufficient on its own and emphasize the need for individual development to complement their education. While they consider previous specialization training to be adequate in terms of cost, instructor qualifications, and duration, they also believe these programs should be expanded. Participants suggested that specialization training plans for Turkey should encompass topics such as birdwatching, regional fauna and flora, and specific interests in Eastern and Southeastern Anatolia. For the Black Sea region, they recommended prioritizing subjects such as the region's climate, geography, culture, fauna and flora, hiking routes, and transhumance.

Keywords: Tour Guiding, Specialization in Tour Guiding, Black Sea Region

Giriş

21. yüzyılda küreselleşen dünyada birçok sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de hızlı değişimler yaşanmaktadır. Turizm anlayışının hızla değiştiği dünyada aynışlaşma, kişileri özgünlük arayışına yöneltmiş ve turist beklentilerinde ve seyahat motivasyonlarında yaşanan değişimler ürün çeşitlendirmesine bağlı olarak özel ilgi turizm türlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu durum değişimlere uyum sağlamak zorunda olan turizm işletmelerini ürünlerini ihtiyaçlara göre yeniden şekillendirmek durumunda bırakmıştır (Koroğlu ve Demirebulat, 2017:62; Akdu vd., 2018:125; Tanrısever, 2019:65; Yenipınar ve Yılmaz 2019:2 Arslan, 2021:117). Bu değişime uyum sağlamak zorunda olanlardan biri de turizm sektörünün en donanımlı olması beklenen iş görenlerinden olan turist rehberleridir.

Turist rehberi Dünya Turist rehberliği Birliği'ne (World Federation of Tourist Guide Associations-WFTGA) göre yerli ya da yabancı turistlere tercih ettikleri dilde turistik destinasyonda yer alan doğal kültürel değerler hakkında bilgi veren, onlara yol gösteren, turistlerin keyifli zaman geçirmelerini sağlayan ve yetkili makamlar tarafından onaylanan donanımlı kişiler olarak tanımlanmaktadır (WFTGA, 2023). Turist rehberiyle ilgili tanımlar incelendiğinde turist rehberi “belirli bir program dahilinde yerli ve yabancı ziyaretçilere kılavuzluk yapan, program kapsamındaki ziyaret yerleri hakkında uygun dilde doğru ve en akılda kalıcı şekilde bilgiler aktaran, ülke yada bölgenin tanıtımını yapan, ziyaretçilerin ülkeye olan bakış açısını şekillendiren, yerel halkla ziyaretçiler arasında olumlu ve karşılıklı etkileşimi sağlayan, doğal ve kültürel mirasın korunup yaşatılmasına katkı sağlayan, gerektiğinde bir politikacı, bir sanatçı, bir ressam, bir müzisyen olabilen, profesyonel kişidir” şeklinde kapsamlı şekilde tanımlanabilmektedir (Ahipaşaoğlu, 2006:121; Polat ve Batman, 2010:379; Yenipınar vd., 2014:86). 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nda turist rehberliği hizmeti “*Turist rehberliği hizmeti: Seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup hâlindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil kullanılarak ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleri ile varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesini*” ifade etmektedir. İlgili kanunda turist rehberi tanımı “*Bu Kanun hükümleri uyarınca mesleğe kabul edilerek turist rehberliği hizmetini sunma hak ve yetkisine sahip olan gerçek kişi*” şeklinde yer almaktadır (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012).

Rehberlik eğitimi, turizm sektöründe her geçen gün daha fazla önemli hale gelmekte olup çok büyük bilgi donanımı ve çok yönlü bir eğitimi zorunlu kılmaktadır. Turist rehberlerinin sahip olduğu bilgi ve beceri turizm eğitiminin kalitesi hakkında önemli bir yol gösterici nitelik taşıırken aynı zamanda turistlere sunulan hizmet kalitesinin de bir göstergesidir. Ülkeye yönelik ilk izlenim oluşması noktasında önemli olan turist rehberlerinin, kendilerini sürekli yenilemeleri ve belirli konularda uzmanlaşmaları önem bir konudur (Güzel, 2007: 39; Tetik, 2006: 36).

Uzmanlaşma kavramından bahseden ilk araştırmacı 18. yüzyıl sonu üretim alanında işletmelerde işlerin parçalara ayrılması gerektiği ve her işçiye belirli bir görev verilmesi gerektiğini savunan İskoç ekonomist Adam Smith'dir (Smith, 1850'den aktaran Arslan, 2021:118). Yönetim kuramcısı Frederick Taylor'a göre uzmanlaşma nitelikli çalışanlar için üzerinde durulması gereken bir konudur (Altunok, 2018:605). Farklı alanlarda değişik tanımları yapılan uzmanlaşma kavramı en genel haliyle; işlerin çok ufak parçalara/görevlere ayrılması ve ayrılan her bir görevin bir kişi tarafından yapılması ve bu işin sürekli aynı kişi tarafından yapılması olarak ifade edilmektedir (Koçel, 2013). Profesyonel kavramıyla aynı anlamda kullanılan uzman kavramı herkes tarafından sahip olunmayan bilgiye sahip olan ve bununla farklı ayrıcalıklar edinen, ilgili alanda bilgi hiyerarşisinin en üst basamağında bulunan kişi anlamına gelmektedir (Arslantürk ve Gül,

2019:288; Yılmaz ve Erdem, 2016). Alanında derinlemesine bilgi sahibi olan kişileri ifade eden uzman veya profesyonel kişiler insanlarda daha fazla güven algısı yaratmaktadır. Yaratıldığı güven algısı nedeniyle toplum tarafından uzmanlık konusuna her zaman önem verilmektedir (Seçer, 2009:273).

Turist Rehberliği Mesleğinde Uzmanlaşma

Uzmanlaşma kavramı turist rehberliği açısından ele alınacak olursa literatürde farklı tanımlara rastlanmaktadır. Yenipınar ve Yılmaz (2019) tarafından uzmanlaşma, henüz çoğu rehberin bilgi sahibi olmadığı yeni bir ürün veya destinasyon ile ilgili rehberin kendini geliştirerek fark yaratması ve rakipsiz bir alanın aranılan nadir turist rehberi olma özelliği kazanması olarak tanımlanmaktadır. Uzmanlaşma eğitimleri sonrasında belirli alan ya da alanlarda uzmanlaşmış ve o alanla ilgili yapılan turlara rehberlik yapan kişilere uzman rehber ismi verilmektedir (Güven vd., 2018:213). Ahipaşaoğlu (2001) turist rehberlerini klasik (genel kültür), konferansçı ve uzman olmak üzere üçe ayırmakta olup belirli konu veya etkinlikte uzmanlık edinmiş genel kültür rehberleri arasından seçilen kişileri uzman rehber olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Çolakoğlu, Efendi ve Epik (2014) ise rehberleri uzman, nokta ve genel kültür rehberi şeklinde üçe ayırmaktadır.

Tur operatörlerinin hazırlamış olduğu paket turların uygulayıcısı konumunda olan turist rehberleri için uzmanlaşma oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Birçok konuda bilgi sahibi olması beklenen turist rehberlerinin Türkiye'nin zengin kültürel, tarihi ve coğrafi değerleri de dikkate alındığında her destinasyonla ilgili veya her konuda aynı seviyede bilgi sahibi olmaları oldukça zordur. Bu noktada turistik taleplerin tamamına cevap vermek ve turistik ürün çeşitliliğine destek sağlamak adına mesleğin alt branşlara ayrılarak bu branşlarda ayrıntılı bilgi sahibi olmak olarak ta ifade edilebilen uzmanlaşma önem arz etmektedir (Arslantürk ve Gül, 2019:288; Kargiglioğlu vd., 2020; Köroğlu ve Güdü Demirbulat, 2017; Yenipınar ve Yılmaz, 2019:2).

Kitle turizmine bir alternatif olarak ortaya çıkan ve farklı turist beklentilerini tatmin etmeye yönelik gerçekleştirilen turizm faaliyetleri olarak ifade edilebilen özel ilgi turlarının yapılması amacıyla uzman personele gereksinim duyulmaktadır (Çetin ve Kızıllırmak, 2012; Köroğlu, 2007:226). Alternatif turizm türlerinin farklı bölgelerde farklı uygulamalar barındırabilmesinden dolayı standart bir rehberlik hizmeti turist beklentilerini karşılama da yetersiz kalabilir. Bu durum her bir alternatif turizm türü özelinde farklı rehberlik hizmeti sunumunu gerektirebilmektedir (Celep, 2022:32). Turist rehberleri için uzmanlaşma mesleki açıdan kaçınılmaz hale gelmiş olup Türkiye'deki turistik ürün çeşitliliğine bağlı olarak ortaya çıkan özel ilgi turizm türleri ile paralel yürütülmesi gerekmektedir (Şimşek, 2012; Arslan, 2021; Akpınar ve Avcı, 2021).

Turist rehberleri ülke ile ilgili olumlu imaj oluşturma veya olumsuz imajı düzeltme, ülke tanıtımı, müşteri memnuniyeti sağlama ve destinasyonların tekrar tercih edilmesi konularında oldukça önemli bir misyon üstlenmektedirler (Yenipınar ve Zorkirişçi, 2013:119; Köroğlu ve Avcıkurt, 2014). İyi bir turist rehberinin bu misyonu başarıyla üstlenebilmesi sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik birçok özelliğe sahip olmasını gerektirmektedir (Ceylan, 2019:151). Derinlemesine bilgi sahibi olma, kendini yenileme ve bilgileri güncelleme, iyi rota bilgisine sahip olma, yöresel somut ve somut olmayan kültürel miras bilgisine sahip olma, turistleri doğru bilgilendirme birer kültür elçisi olarak nitelendirilen rehberlerin sahip olmaları gereken rollerden bazılarıdır. Mükemmeli yakalamanın zor olduğu rehberlik mesleğinde rehberlerin sahip olması gereken bu işlev ve rollerin nitelikli olarak devamlılığında uzmanlaşma eğitimleri faydalı olabilmektedir (Ap ve Wong, 2001: 552; Aslan ve Çokal, 2016; Özsoy ve Çokal, 2021:106).

Son yıllarda “marka turist rehberi” kavramı önem kazanmış ve turistler için tur programının içeriğinden çok turu yürüten rehber önemli hale gelmiştir. Marka turist rehberi olma noktasında uzmanlaşma önem arz etmektedir. Belirli bir turizm türünde veya destinasyonda uzmanlaşmış turist rehberi aranan bir marka haline gelmekte ve “marka turist rehberi” olarak nitelendirilebilmektedir (Yenipınar ve Yılmaz, 2019:8-18).

Birçok alanda olduğu gibi turizm sektöründe de güncel ve bir o kadar önemli olan konulardan biri de sürdürülebilirliktir. Turizmde ekonomik ve çevresel sürdürülebildiğin sağlanmasında etkili unsurlardan biri hizmet kalitesinin artırılmasıdır. Hizmet kalitesinin artırılmasında uzmanlaşma önemli bir araçtır. Hizmet kalitesinin artırılması turizm sektöründeki tüm çalışanlarla ilgili olmakla birlikte en çok turist rehberlerini ilgilendirmektedir (Ön Esen ve Gülmez, 2017:50; Tetik, 2012). Rehberler, turistlere turistik bir gezi yaşatmanın ötesinde bir tur deneyimi yaşatma konusunda önemli rol üstlenmektedir (Ap ve Wong, 2001:552).

Turist rehberlerinin uzmanlaşmaları, turizm sektörüne farklı açılardan çok sayıda fayda sağlamaktadır. Tablo 1'de bu faydalar özetlenmiştir.

Tablo 1. Turist Rehberliğinde Uzmanlaşmanın Farklı Açılardan Faydaları

Turist Rehberliği Mesleği ve Turist Rehberi Açısından Faydaları	• Turist rehberinin ürün veya destinasyon hakkında derinlemesine bilgi sahibi olması • Uzman statüsünde hizmet sunumunun turist rehberini onore etmesi, rehberin özgüvenini ve motivasyonunu artırıcı etki yaratması • Turist rehberlerinin kendilerini yenilemelerine, yaratıcılıklarının artmasına ve kişisel gelişimlerine katkı sağlaması • Turist rehberinin mesleki ve kariyer gelişimlerine katkı sağlaması • Uzmanlaşmanın rehberlerde performans artışı sağlaması ve buna bağlı olarak kaliteli hizmet sunmalarını sağlaması • Uzmanlaşma ile hizmet sunumu kalitesinin artırılarak müşteri taleplerinin karşılanarak müşteri memnuniyetinin artırabilmesi • Özellikle turların sınırlı olduğu dönemlerde yeni bir turistik ürün veya destinasyon ile ilgili uzmanlaşan donanımlı turist rehberinin tercih edilme oranının artması. • Rehberin uzman konumunda olmasından dolayı turun veya destinasyon gelişimi ile ilgili acenta veya destinasyon yöneticilerinin rehberin görüşlerine başvurması. • Rehberin çalışacağı işletme tarafından seçilen yerine, seçen konumunda yer alması bir başka ifadeyle rehberin çalışacağı işletmeyi seçme şansı sunması. • Uzman rehber sayısının az olmasından kaynaklı yüksek kazanç sağlama fırsatının olması. • Rehberin edindiği bilgi ve donanımla farklılaşarak diğer rehberler arasında seçkin bir statü kazanması, bireysel olarak markalaşması ve böylece rekabet avantajı sağlaması • Uzman rehberlerin destinasyon yöneticileri nezdinde değerli olması • Mesleğe yeni başlayan turist rehberleri uzmanlık bilgilerinin daha az olduğu düşüncesiyle tecrübeli eski rehberlere göre daha az tanınmaktadır. Uzmanlaşma eğitimleri mesleğe yeni başlayan rehber adayları için bu algıları kısa sürede değiştirmeleri konusunda fayda sağlayacaktır. Özetle; genç ve tecrübesiz turist rehberlerinin, tecrübeli turist rehberleri karşısındaki dezavantajlarının azalması • Uzmanlaşma kalifiye olmayan rehber enflasyonunun engellenmesi açısından da önem arz etmektedir. • Rehber adayları için uzmanlaşma eğitimleri ile diğer rehberler arasında rekabet avantajı sağlanabileceği bilincinin oluşturularak motivasyon artırıcı etki yaratma ve mesleki kaygının azaltılmasına katkı sağlama
Seyahat Acentası/ Tur Operatörü ve Destinasyon Açısından Faydaları	• Turların niteliğinin artması • Paket turun değerinin artması • Yeni paket turların seçkin gruplara sunulması • Turların geliri yüksek turist grupları tarafından tercih edilmesi • Kazancın yüksek olması • Yeni cazibe noktalarının keşfedilmesi • Destinasyon sürdürülebilirliğin sağlanması • Destinasyon tanıtımına katkı sağlaması • Marka destinasyon olma veya destinasyon markalaşmasına katkı sağlaması • Uzman rehberler ile sağlanan turist memnuniyeti sayesinde destinasyona daha fazla turist talebinin yaratılması • Destinasyona rekabet avantajı sağlaması • Seyahat acentası ve tur operatörlerinin destinasyon örgütleri tarafından desteklenmesi • Mevcut turist grupların taleplerinin yerine getirilmesi ve böylece tanıtım maliyetlerinin azaltılması • Sektör eksikliğinin giderilerek fark yaratılması

Turistler Açısından Faydaları	• Donanımlı bir rehber tarafından tur içeriğinin doğru ve eksiksiz şekilde yerine getirilmesi ile turist memnuniyeti sağlama • Turistlerin hizmet aldıkları uzman rehberler sayesinde derinlemesine ve doğru bilgi sahibi olabilmeleri, sınırlı sürede destinasyondaki en değerli yerleri görme, destinasyonu daha derinlemesine gezmeye, yeni ve farklı bir kültürel deneyim yaşama • Turiste yeni bir destinasyonu ilk gören olma fırsatı sunma ve keşifçi (alosentrik) turist olma keyfini yaşatma • Uzmanlaşma eğitimi tur rehberlerinin performanslarını olumlu yönde etkilerken sunulan kaliteli hizmet ile turist beklentilerini en üst düzeyde karşılama ve turist deneyimini artırma yoluyla turist memnuniyeti sağlama
Ülke Turizmi Açısından Faydaları	• Turistik ürün çeşitliliğinin artması • Turizmin tüm yıla yayılması • Turist profili çeşitliliğinin artması • Kaliteli turizm hizmet sunan ülke imajı yaratma • Kaliteli hizmet sunumu ile sağlanan müşteri memnuniyeti sayesinde mevcut müşteri devamlılığının sağlanmasına veya ülkeye olan turist talebinin artışına katkı sağlama

Kaynak: Akpınar ve Avcı, 2021; Arslan, 2021:118; Arslantürk Gül, 2019:288; Çakmak ve Eren, 2020; Güven vd., 2018; Hacıoğlu vd., 2007; Köroğlu, 2007:226; Köroğlu, 2008; Köroğlu ve GÜDÜ Demirbulat, 2017; Yenipınar ve Yılmaz, 2019:9-10; Aktaş, 2020; kaynaklarından edinilen bilgilerin derlenmesiyle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Turist rehberliğinde uzmanlaşma eğilimlerinin artmasında birtakım unsurların etkisi bulunmaktadır. Türkiye tarihsel süreçte çok sayıda uygarlığa kapılarını açmış bir ülke olup eşsiz bir kültürel mirasa sahiptir. Böyle bir çeşitliliğe sahip ülkede rehberlik mesleğini icra etmek zorlu olduğu kadar büyük sorumluluk gerektirmektedir (Köroğlu ve GÜDÜ Demirbulat, 2017; 75-76; Temizkan, 2010).

Turizmin çeşitlenmesi ve tüm yıla yayılması, turist beklentilerinin çeşitlenmesi, farklı turist tipolojileri turist rehberlerini alanlarıyla ilgili konularda derinlemesine bilgi edinmeye zorlamaktadır. Bir başka deyişle bu nedenler birçok beceriye sahip olması beklenen turist rehberlerinin uzmanlaşma eğitimleri almalarını gerekli kılmaktadır (Yenipınar ve Çapar, 2017:398; Arslan, 2018:12; Çetin ve Soybalı, 2021:242). Turist memnuniyetinin sağlanmasında rehberlerin büyük rol üstlendiğinin bilincinde olan ve daha fazla memnuniyet sağlamak için sahip olduğu donanımı artırmaya çalışan bilinçli rehberler için uzmanlaşma eğitimi önemli bir araç olarak görülebilir. Yenipınar ve Yılmaz (2019) rehberlikte uzmanlaşmanın bir zorunluluktan çok bir gereksinim olduğunu ve bu gereksinimin rehberlerin farklı konulara olan ilgi, bilgi, eğitim ve kültürel birikimleri ile ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Bir başka ifadeyle farklı disiplinlerde her yönüyle uzman olmak elbette çok zor olup rehberler uzmanlık eğitim programlarıyla kendi ilgileri yetenekleri doğrultusunda uzmanlaşma sağlayabilirler.

Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Eğitimi

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan rehberliğin Türkiye’de meslek olarak kabul görmesi 6326 sayılı “Turist Rehberliği Meslek Kanunu” ile mümkün olmuştur. Kanun 22.06.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Devamında 26.12.2014 tarihinde “Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği” yasal düzenlemesi yapılmıştır (Rabotić, 2010; Albrecht vd., 2021; Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012). Turizm sektöründe yer alan farklı kariyer alanlarına yönelik artan talep; iş gücünün yoğun olduğu bir sektör olan turizmde eğitilmiş ve donanımlı personel sağlama ihtiyacı; destinasyon ve turizm işletmelerinin daha fazla kazanç sağlamalarında turist memnuniyetinin önemini farkında olmaları ve turist memnuniyeti sağlamada turizm personelinin kalifiye olmasının önemli bir unsur olduğu hususundaki bilinç artışı gibi unsurlar dünya çapında turizm eğitimine verilen önemin artmasında etkili olmuştur (Arslantürk ve Altunoz, 2012; İşceli ve Kılıç, 2018).

Rehberlik eğitimi ülkelerin tarihi, coğrafı, kültürel, turizme bakış açılarındaki ve turizm politikalarındaki farklılıklar gibi çeşitli nedenlerden dolayı ülkelere göre farklılık gösterebilmekte olup dünyada derece, diploma veya sertifika seviyelerinde rehberlik eğitimleri verilmektedir (Aloudat, 2017; Tanrısever, Bektaş ve Koç, 2019). Rehberlik mesleği eğitimi ve sertifikasyon faaliyetleri Türkiye’de ekonomik gelişmeler doğrultusunda 1980’li yıllardan itibaren kurumsallaşmaya başlamış olup günümüzde rehberlik mesleği eğitimi örgün ve yaygın eğitim şeklinde yürütülmektedir (Temizkan Ergün, 2018:96; Yıldırım ve Avcıkurt, 2019:84; Tolga vd., 2015). Turist rehberliği eğitiminde Türkiye’de ön lisans, lisans ve lisansüstü (yükseklisans/doktora) örgün eğitim seçenekleri sunulmaktadır. Sertifikasyon programları ve uzmanlaşma eğitimi yaygın eğitim şeklinde verilmektedir. Türkiye’de sertifikasyon programları sektörün ihtiyaçları doğrultusunda gerektiği hallerde

belirlenen dillerde ve bölgelerde ülkesel veya bölgesel şekilde TUREB tarafından düzenlenmektedir. Açılacak sertifikasyon programlarında TUREB ve Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) önerileri dikkate alınmakta olup Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayı gözetilmektedir (Köroğlu ve Güdü Demirbulat, 2017:53; Temizkan ve Ergün, 2018:100; Topsakal,2021:101; TUREB, 2020a).

Akpınar ve Avcı (2021) rehberlik eğitimin Türkiye’de mesleki donanım kazanmada yeterli olmadığını ve bu durumun rehberlerin uzmanlaşma eğitimlerine yönelmeleri için etkili bir neden olduğunu belirtmektedirler. Uzmanlaşma eğitimlerine olan ilginin artmasında etkili olan unsurlardan biri de rekabettir. YÖK verilerine göre her geçen yıl turist rehberliği bölümlerine olan öğrenci talepleri artmaktadır. Alandan mezun öğrenci sayısı hızla artmakta ve beraberinde yaşanan rekabet ise avantaj elde etmek isteyen kişileri uzmanlaşma eğitimlerine yöneltebilmektedir (Çetin ve Soybalı, 2021:244).

Rehberlik mesleğinde uzmanlaşmanın hangi eğitim basamağında olduğu veya olması gerektiği halen tartışılmaktadır. Bilimsel açıdan “uzman” unvanının verildiği lisansüstü eğitim programları uzmanlaşma açısından ön planda yer almaktadır (Akdu, 2022:202). Celep (2022) tarafından turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma hakkında yapılan çalışma sonuçları Türkiye’de turizm/turist rehberliği müfredatlarının uzmanlaşmaya yönelik dersler açısından yetersiz olduğu yönündedir. Türkiye’de rehberlik eğitiminde bazı üniversitelerin ön lisans ve lisans müfredatlarına uzmanlaşmaya yönelik dersler eklendiği fakat oldukça sınırlı ve yetersiz seviyede olduğu görülmektedir. Yüksek lisans seviyesinde daha fazla müfredatlara eklenmeye çalışıldığı belirli bir standardın olmadığı, farklı isimlerle müfredata eklense de ön lisans ve lisans müfredatlarındakiler ile içerik olarak çok benzer oldukları görülmektedir (Eker ve Zengin, 2016; Eser ve Şahin, 2020; Pelit ve Katırcıoğlu, 2018; Temizkan ve Ergün, 2018).

Rehberlikte uzmanlaşma eğitimi, rehberlik mesleğinde profesyonelliğin ve teknik donanımın devamlılığının sağlanmasında yardımcı olan bir mekanizma niteliğindedir. Bu eğitim gönüllük esaslı çerçevesinde yerine getirilen bir süreç olup rehber performansının, rehberlik hizmeti standartlarının artırılmasına ve sürdürülmesine destek sağlamaktadır (Black ve Ham, 2005) Türkiye’de uzmanlaşma eğitimleri, turizmin tüm yıla yayılmasını sağlamak, bölgeler özelinde uzmanlaşmış turist rehberi yetiştirmek ve farklı konularda rehberlerin eğitilmesi gibi amaçlarla gerçekleştirilmektedir (TUREB, 2020b).

Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği’nin “*rehberlikte uzmanlaşma eğitimi*” başlıklı 39. maddesinde rehberlikte uzmanlaşma eğitimine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre;

- Uzmanlaşma eğitimleri planlamasında turizm çeşitliliği dikkate alınmaktadır.
- Uzmanlaşma eğitimlerinin amacı bölgelerine göre uzman turist rehberi yetiştirmek ve çeşitli konularda turist rehberlerinin eğitilmesidir.
- Uzmanlaşma eğitimleri Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın gözetim ve denetiminde yürütülmektedir.
- Uzmanlık eğitimi ücretli veya ücretsiz şekilde birlik veya birliğin uygun görüşüyle odalar tarafından düzenlenebilmektedir.
- TUREB ve odalar ilgili uzmanlaşma eğitimine ilişkin eğitim vermeye yetkili kamu kurum ve kuruluşlarıyla, yükseköğretim kurumlarıyla, konusunda uzmanlaşmış özel şahıslarla, diğer meslek kuruluşları ve özel kuruluşlarla iş birliği yapabilmektedirler.
- Eğitime katılan ve sonunda yapılan sınavlarda başarılı olanlara TUREB tarafından bir uzmanlık sertifikası verilmektedir ve aynı zamanda rehberin siciline işlenmektedir.
- Uzmanlaşma eğitimi ve sınavlarla ilgili usul ve esasları belirleme yetkisi TUREB’e aittir (Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği, 2014).

27 Kasım 2024 tarihinde 7500 nolu “Turist Rehberliği Meslek Kanunu ile Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” uyarınca Turist Rehberliği Meslek Kanun’unda bazı değişiklikler yapılmıştır. Devamında 7 Kasım 2024 tarihinde kanun çerçevesinde turist rehberliği meslek yönetmeliği güncellenmiştir. Uzmanlaşma konusunda yönetmeliklerde yer verilmekte olup bu açıdan değişen yönetmelik değerlendirildiğinde ise uzmanlaşma eğitimleri hakkında bilginin yönetmeliğin 20. maddesinde yer verildiği görülmektedir. Önceki yönetmelikle kıyaslandığında eski yönetmelikte geçen bilgilerin aynen yer aldığı herhangi bir değişiklik yapılmadığı görülmektedir (Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği, 2024)

Turist Rehberleri Birliği (TUREB) rehberlik mesleğinin Türkiye’deki meslek üst kuruluşudur. TUREB, Turist Rehberliği Meslek Kanunu ve Meslek Yönetmeliği kapsamında turizm çeşitliliği gözetilerek farklı konularda

turist rehberlerinin uzmanlaşmalarına katkı sunan ve uzmanlaşma eğitimlerin verilmesinden, denetlenmesinden sorumlu bir kuruluştur (Yenipınar ve Yılmaz, 2019:18). Uzmanlaşma eğitimlerine özellikle 2000’li yıllarda önem verilmiş olduğu görülmektedir. O yıllarda mevcut düzenleme olan meslek yönetmeliğinde rehberlerin yılda en az üç eğitime katılmaları zorunlu tutulmuştur. Uzmanlaşma eğitimleri TUREB ve bağlı bulunan meslek odalarının gerek duyulduğu veya talep olduğu zamanlarda düzenlenmiştir. TUREB bir dönem (2003-2014) rehberlerin mesleğine devam edebilmeleri için zorunluluk arz eden zorunlu hizmet içi eğitimler düzenlemiştir. Zorunlu hizmet içi eğitimler 2014 yılında meslek yönetmeliğinin değişmesi ile son bulmuş bunun yerine gönüllülük esasına dayalı uzmanlaşma eğitimleri seminer şeklinde verilmeye başlanmıştır (Saribaş ve Öter, 2019:50; Temizkan, 2010). Kanun ve yönetmelik doğrultusunda çerçevesi çizilen uzmanlaşma eğitimlerinin gerçekleştirilirken TUREB ve turist rehberliği meslek odaları tarafından uygulanacak usul ve esaslar, TUREB Yönetim Kurulu tarafından 30.09.2015 tarihinde kabul edilmiştir. Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi Usul ve Esas’larına göre; odalarca hazırlanan yıllık eğitim programının ayrıntıları ve eğitmenlere ilişkin bilgilerin eğitim öncesi (en geç şubat ayı sonuna kadar) resmi yazı ile birliğe bildirilmesi, teorik ve uygulamalı eğitimin en az 5 günlük bir süreyi kapsamı gerektiği belirlenmiştir. Teorik eğitimlerin online (çevrimiçi) yapılabileceği fakat uygulamalı eğitimlerin sahada ve eğitim programı sonunda yapılan sınavların yüz yüze yapılmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Birliğin ve odaların uzmanlaşma eğitimi vermeye yetkili yükseköğretim kurumları, kamu kurum ve kuruluşlarıyla, alanında uzman meslek kuruluşu, özel kuruluş veya özel kişilerle iş birliği içinde olmaya çaba göstermesi gerektiği vurgulanmıştır. Eğitim programıyla ilgili rehberlerin e-posta aracılığıyla bilgilendirilmesine, eğitim sonunda oluşturulan komisyon tarafından test türünde bir sınavın yapılmasına, sınavdan 100 üzerinden en az 75 puan alanın başarılı kabul edilmesine, başarılı olanlara ilgili oda tarafından uzmanlık sertifikası düzenlenmesine, düzenlenen belgenin imzalanması için birliğe gönderilmesine, onaylanan sertifikanın birlik tarafından odaya gönderilmesine, sertifikaların rehberin bağlı bulundukları odalarca sicillerine işlenmesine ve hangi alandan uzmanlığını aldığına dair birliğin veri tabanında bilgilendirme yapılmasına karar verilmiştir (Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi Uygulama Usul ve Esasları, 2015).

Uzmanlık eğitimleri çeşitli konularda ve etkinlik alanlarında uzmanlaşmaya yönelik bölgesel, ülkesel, uluslararası olmak üzere farklı düzeylerde yapılabilmektedir. Uzmanlaşma eğitimi din, tarihi dönem, kültürel yapı, flora, fauna, arkeoloji, sanat tarihi, gastronomi, mimari, müze veya milli park gibi bir konu ile ilgili alınabileceği gibi kuş gözlemciliği, kayak, doğa yürüyüşü, dağcılık, mağaracılık, su altı dalış, sörf, halıcılık gibi spesifik alanlar ve teknik bilgi gerektiren etkinlik alanlarıyla ilgili alınabilmektedir (Ahipaşaoğlu, 2006:130; Çetin ve Kızıllırmak, 2012:313; Köroğlu, 2007; Yıldırım ve Avcıkurt, 2019:96). Uzmanlaşma eğitimleri her yıl farklı konularda düzenlenebildiği gibi talep olduğu zaman aynı konularda tekrar düzenlenebilmektedir. Türkiye’de uzmanlaşma eğitimi veren meslek odaları incelendiğinde en fazla eğitim düzenleyen odalar arasında İstanbul, Ankara, İzmir, Çanakkale, Aydın, Antalya ve Şanlıurfa olduğu görülmektedir (Yenipınar ve Yılmaz, 2019:22). Rehberlerin yurt dışında en çok uzmanlaştıkları yerler arasında İtalya, İspanya, Mısır, Fransa, Dubai, Güney Afrika, Avustralya, Yeni Zelanda, İsviçre, İskandinav ve İngiltere gibi ülkelerin; yurt içinde ise en çok İstanbul, Güney Doğu Anadolu Bölgesi, Likya Yolu, Çanakkale ve Çatalhöyük bölgelerinin yer aldığı görülmektedir (Arslan, 2021:125; Köroğlu ve Güdü Demirbulat, 2017: 63). Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği ve Uzmanlaşma Eğitimi Usul ve Esasları kapsamında düzenlenen (2003-2022) turist rehberlerine yönelik uzmanlaşma eğitimi programları aşağıda tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 2. Turist Rehberleri İçin Düzenlenen Uzmanlaşma Eğitimleri (2003-2022)

	Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitim Programı	Düzenleyen	Yıl
1	Çanakkale Savaşları (ANZAK)	İRO- ÇARO	2003
2	Çatalhöyük	İRO	2003
3	Taksonomi (Bitki Sistematiği)	İRO	2004
4	Türkiye’de Musevi Mirası	İRO	2004
5	Çocuk ve Müze	İRO	2004
6	İtalya	İRO	2004
7	Genel Mısır Tarihi	İRO	2005
8	Çanakkale	İRO	2005
9	Çanakkale Tarihi Gelibolu Milli Parkı Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	2005
10	Dağ-Doğa ve Kültür Turizmi Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi	Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ARO	2006

11	Çanakkale Gelibolu Tarihi Milli Parkı	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve 18 Mart Üniversitesi	2006
12	Flora-Fauna Turizmi Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi	Kültür ve Turizm Bakanlığı, ARO	2006
13	Flora/Fauna (Endemik Bitkiler), Yaban Hayatı, Kuş Gözlemciliği ve Ekoturizm	TUREB ve İRO	2006
14	GAP Bölgesi Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi	Kültür ve Turizm Bakanlığı	2006
15	Sualtı Arkeolojisi ve Dalış Turizmi	İRO	2006
16	Sualtı Arkeolojisi ve Dalış Turizmi	ARO, Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2006
17	İstanbul Kültür Sanat Rehberliği	İRO	2007
18	İtalya Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO ve TÜRSAB	2007
19	İspanya Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO ve TÜRSAB	2007
20	Fransa Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO ve TÜRSAB	2007
21	Mısır Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO	2008
22	Avustralya – Yeni Zelanda	İRO	2008
23	Kuş Gözlemciliğine Giriş	İRO	2008
24	Dubai ve İsviçre	İRO	2008
25	Güney Afrika	İRO	2008
26	İskandinavya	İRO	2008
27	İstanbul Kültür Sanat Rehberliği	İRO	2008
28	Dalgıçlık (İlk Seviye)	İRO	2008
29	Kuş Gözlemciliğine Giriş	İRO	2008
30	Türk Halıcılığı Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO	2008
31	Antik ve Geç Antik Çağlarda İstanbul	İRO	2008
32	Gastronomi ve Şarap	İRO	2008
33	Çocuk ve Müze	İRO	2008
34	İstanbul Kültür ve Sanat Rehberliği	İRO	2009
35	İstanbul Kültür ve Sanat Rehberliği	Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Ticaret Odası ve İRO	2010
36	Likya Yolu	ARO	2011
37	Likya Yolu	ARO	2012
38	İstanbul Kültür ve Sanat Rehberliği	İRO	2012
39	Likya Yolu	ARO	2013
40	Bizans İstanbul'u	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
41	Osmanlı İstanbul'u	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
42	İstanbul'da Mimari	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
43	İstanbul'da Ticari Yapılar	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
44	İstanbul'da Musevi Mirası	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
45	İstanbul'da Su Yapıları	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
46	İstanbul'da İslam Tur Rotası	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
47	İstanbul'da Hristiyanlık Tur Rotası	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
48	İstanbul'da Yalılar	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
49	İstanbul'da Kuş Gözlemciliği	İRO, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
50	Likya Yolu	ARO	2014
51	Topkapı Sarayı	İRO	2015
52	Akseki- İbradi Bölgesi	ARO, Antalya Orman Bölge Müdürlüğü	2015

53	Yeni Bir Turizm Rotası Olarak Büyük Usta: Mimar Sinan	İRO, TURİNG, İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İstanbul Kalkınma Ajansı	2015
54	Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı	ÇARO, TUREB	2015
55	Trakya Bölgesindeki Mimar Sinan Eserleri	İRO	2016
56	Yedi Kiliseler	İZRO	2016
57	Bisiklet Rehberliği	ARO ve TUREB	2016
58	Eskişehir ve Çevresi	ANRO ve TUREB	2016
59	Mozaiik Yolu ve Gurme Uzmanlığı Semineri Gezisi	GARO ve ŞURO	2016
60	Anadolu ipek yolu Lezzet durakları Gastronomi ve Gurme Uzmanlığı Semineri Uzmanlaşma eğitimi	GARO	2017
61	Doğa Yürüyüş Grupları	ATRO	2017
62	Eyüp Belediyesi Eyüp Sultan Tarihi Merkezi	İRO	2017
63	Doğu Roma Mirası	İRO	2017
64	Troia ve Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı	ÇARO	2019
65	Göbeklitepe ve Mezopotamya	ŞURO	2019
66	Yedi Kiliseler	İZRO	2019
67	Frigya Afyonkarahisar Bölgesi ve Savaş Alanları	ANRO, Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Fakültesi, Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2021
68	İslam Sonrası Türk Defin Kültürü ve Mezar Taşları Sanatı Uzman Rehberlik Eğitimi	Kuşadası Belediyesi, ATRO, Kuşadası Kültürel Mirası Koruma Derneği	2021
69	UNESCO yaratıcı şehirler gastronomi ve gurme uzmanlığı	GARO	2021
70	Hititler Uzmanlık Eğitimi	TUREB	2022
71	Yedi Kiliseler	İZRO	2022
72	Mezopotamya Uzmanlık Eğitimi	ŞURO- İRO	2022
73	Doğu Anadolu Zap-Botan Havzaları Uzmanlık Eğitimi	ŞURO	2022
74	Efes ve Yakın Çevresi Uzmanlık Eğitimi	ATRO	2023
75	Doğa Rehberliği ve Flamingo Yolu Uzmanlık Eğitimi Programı	İZRO, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İZDOĞA Turizm	2023
76	Yedi Kiliseler Uzmanlık Eğitimi (ingilizce)	İZRO	2024
77	Troas Arkeolojisi ve Aeneas Uzmanlık Eğitimi	ÇARO, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Balıkesir Üniversitesi	2024

Kaynak: Köroğlu ve Güdü Demirbulat, 2017; Celep (2022) Arslan, 2021; Güven vd., 2018; Yenipınar ve Yılmaz, 2019; Rehber odalarının ve TUREB’in internet sitelerinden alınan verilerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. İRO /İstanbul Turist Rehberleri Odası, ARO/Antalya Turist Rehberleri Odası, İZRO/ İzmir Turist Rehberleri Odası, ANRO/ Ankara Turist Rehberleri Odası, TURİNG/ Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, GARO/ Gaziantep Bölgesel Turist Rehberleri Odası, ŞURO/ Şanlıurfa Bölgesel Turist Rehberleri Odası, ATRO/Aydın Turist Rehberleri Odası.

Rehberlikte uzmanlaşma eğitim programlarının inceleme konusu olduğu Celep (2022) tarafından yapılan çalışmada eğitimlerin çoğunun İstanbul Rehberler Odası’nın gerçekleştirdiği, rehber odalarının uzmanlaşma eğitimlerinde farklı kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yaptığı, eğitimlerin daha yoğun olarak 2008 ve 2013 yıllarında gerçekleştirildiği, 2018 ve 2020 yıllarında ise hiç eğitim yapılmadığı belirtilmektedir. Eğitimlerin konu açısından çeşitlilik göstermesine rağmen bölgesel anlamda belirli yerlerde yoğunlaştığı belirtilmektedir. Bununla birlikte kültür içerikli uzmanlaşma eğitimlerinin özellikle İstanbul ve çevresinde yoğunlaştığının dikkat çekici olduğu vurgulanmaktadır.

Uzmanlaşma eğitimleri ile ilgili yapılan bir diğer çalışma Arslan (2021)’a ait olup çalışmada, kültür içerikli yapılan uzmanlaşma eğitimlerine katılan rehberlerin büyük kısmının (%73,9’unun) İstanbul destinasyonu ile ilgili uzmanlık aldığı belirtilmektedir. Bazı eğitimlerin (İstanbul kültür sanat rehberliği, Likya yolu, Çanakkale ve yedi kiliseler vb.) sonraki yıllarda bölge ya da konunun turistler tarafından tercih edilmesi ve bu nedenle de rehberler tarafından ilgi görmesi nedeniyle tekrarlandığı görülmektedir.

Turist rehberliğinde uzmanlaşma eğitimi konusunda 2018 yılından itibaren E-sertifika olarak isimlendirilen yeni bir uzmanlık eğitimi vermeye başlanmıştır. Bu kapsamda Anadolu Üniversitesi ve TUREB arasında 16 Nisan 2018 tarihinde “turist rehberleri uzmanlık eğitimi” isimli imzalanan protokol ile iş birliği sağlanmıştır. Anadolu Üniversitesi turist rehberlerini eğitmek ve mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla rehberlere

ve rehberlik öğrencilerine (üniversitelerin turizm/turist rehberliği bölümlerinde ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim alan) uzaktan eğitim şeklinde uzmanlaşma eğitimi vermektedir. Bu sistemde her biri kendi içinde üçer dersten oluşan “sanat tarihi uzmanlığı”, “kültürel miras uzmanlığı” ve “ekoturizm uzmanlığı” olmak üzere üç program bulunmaktadır. E-sertifika uzmanlaşma eğitim programları her yıl üç ayrı dönemde (bahar, yaz ve güz) açılmaktadır. Programlara kayıtlar online sistem üzerinden yapılmakta olup kayıt ücretleri 400 TL’dir. Kültürel miras uzmanlığı e-sertifika programı kültür tarihi, Türkiye’nin Kültürel Mirası I ve Türkiye’nin kültürel mirası II derslerini; sanat tarihi uzmanlığı e-sertifika programı Hellen ve Roma tarihi, Bizans tarihi ve sanat tarihi; ekoturizm uzmanlığı e-sertifika programı ise ekoloji ve turizm, ekoloji ve çevre bilgisi, turizm coğrafyası derslerini kapsamaktadır. Katılımcılar sertifika sınavlarına internet (Anadolum eKampüs Sistemi) ortamında sunulan uzaktan öğretim yöntemine uygun şekilde hazırlanan ders kitapları ve öğrenme materyallerinden faydalanarak hazırlanabilmektedirler. Eğitim sonrası sınav yapılmakta olup sınavlar Türkiye’de 81 ilde online olarak gerçekleştirilmektedir. Sınavda başarılı olanlara (100 üzerinden en az 50 puan) sertifika verilmektedir. Alınan uzmanlık sertifikası, mevcut turist rehberlerinin sicillerine, öğrencilerin ise ruhsatname aldıktan sonra meslek sicillerine kaydedilmektedir (Anadolu Üniversitesi, 2023).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Uzmanlaşma eğitim programları incelendiğinde bugüne kadar eğitim programlarının en çok İstanbul, Ankara, İzmir, Çanakkale, Antalya ve Şanlıurfa illerinde bulunan rehber odaları tarafından yapıldığı görülmektedir. Uzmanlaşma eğitimlerinin içeriklerinin ise programın düzenlendiği odanın bulunduğu il veya bölge ile turistik açıdan önemli olan konu veya destinasyonla ilişkili olduğu görülmektedir. Örneğin rehberlerin en çok uzmanlaştıkları yerler arasında İstanbul, Güneydoğu Anadolu bölgesi, Likya yolu, Çanakkale ve Çatalhöyük olduğu programların düzenlendiği odalarla ilişkilendirildiğinde şaşırtıcı bir durum olmadığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında yapılan araştırma sürecinde yetki bölgesi en geniş (Trabzon, Sinop, Samsun, Ordu, Amasya, Tokat, Giresun, Gümüşhane, Erzincan, Bayburt, Rize, Erzurum, Artvin, Ardahan, Kars ve Iğdır) olan bir oda olan Trabzon Bölgesel Turist Rehberleri Odasının (TRO) sertifikalı bir uzmanlaşma eğitimi gezisinden ziyade daha çok bilgilendirme gezileri düzenlediği görülmektedir. Bu araştırmanın uzmanlaşma eğitimi planlama ve uygulama sürecinde TRO başta olmak üzere TUREB’e bağlı diğer odalar için de önemli bir kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada başarılı bir turist rehberi olmak için uzmanlaşma eğitimlerinin gerekliliğinin önemine dikkat çekmek, gerçekleştirilen uzmanlık eğitimlerini verimlilik ve nitelik açısından tartışmak, devamında ise uzmanlaşma eğitimlerini daha etkili hale getirmek için öneriler sunulması amaçlanmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı da uzmanlaşma konularının çeşitlendirilmesinin önemine özellikle zengin değerlere sahip bir bölge olan Karadeniz bölgesi özelinde uzmanlaşma eğitimlerinin ve çeşitlendirilmesinin önemine dikkat çekmektir.

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın amaçları doğrultusunda tasarlanan keşifsel nitelikteki bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın amaçları doğrultusunda çalışma evrenini Türkiye’de farklı odalara üye olsa da Karadeniz bölgesine tur düzenleyen, bölgeyi tanıyan, özellikle daha önce en az bir tane uzmanlık eğitimi almış veya en azından bilgilendirme gezilerine katılmış ülkesel/bölgesel turist rehberleri oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan araştırmaların sonuçları evrene genelleme amacı taşımamaktadır. Fakat kendine özgü alt katmanlarının bulunması sebebiyle nicel araştırmalarda kullanılan bazı yöntemlerden yararlanılması kabul edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018:130-131), Kartopu örnekleme bunlardan birisidir ve evren ile ilgili belirsizliklerin olduğu durumlarda kullanılabilen bir yöntemdir. Özellikle araştırma konusuyla ilgili derinlemesine bilgiye sahip katılımcıları tespit etme konusunda etkili bir yöntem olarak değerlendirilir. Görüşme yapılan katılımcıdan “Bu konuda en çok bilgi sahibi kimler olabilir, bu konuyla ilgili olarak kim veya kimlerle görüşmemi önerirsiniz (Patton, 2005)” sorusuyla konuyla ilgili diğer bir katılımcıya yönlendirilmesi talep edilir. Süreç bu şekilde devam eder. Araştırmada evrene ulaşmanın zor olduğu veya evren hakkındaki bilgilerin (ana kütlenin büyüklüğü, uzmanlaşma eğitimine katılanların sayısı, Karadeniz’e tur düzenleyen rehberlerin sayısı ve bilgi derinliği gibi) eksik olduğu düşünülerek kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır.

Konuyla ilgili literatürden ve akademik çalışmalardan yararlanılarak araştırma amacına uygun şekilde görüşme formu hazırlanmıştır. Nitel araştırmalarda bilgilerin tarafsızlığını ve doğruluğunu yansıtmayı açısından geçerlik önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın yapı geçerliliğini artırmak amacıyla veri toplama yöntemi olarak doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniklerinden yararlanılmış ve görüşme

sürecinde katılımcılara yönlendirici bir yaklaşım sergilenmemiştir. İç geçerliliği (inandırıcılık) artırmak amacıyla öncelikle görüşme formu oluşturulurken yapılan literatür incelemesi sonrasında kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş ve buna bağlı bütünlük sağlayacak şekilde görüşme formu şekillendirilmiştir. Katılımcılara görüşme bilgilerinin bilimsel amaçlı kullanılacağı belirtilerek güven sağlanmaya çalışılmış ve görüşme sürecinde katılımcı teyidi alınmıştır. Araştırmada sonuçların diğer kişi ve durumlara aktarılabilirliğini ifade eden dış geçerliliğini ve iç güvenilirliğini (tutarlılık) artırmak amacıyla örneklem türü, veri toplama yöntemi, katılımcılar ve verilerin analizi gibi süreçler ayrıntılı şekilde açıklanmış ve elde edilen veriler objektif olarak verilmiştir. Veriler, araştırmacı tarafından ayrı ayrı temalandırılarak ve kodlanarak yorumlanmıştır. Araştırmada dış güvenilirliği sağlamak amacıyla ise veriler kodlamalar, analizler ve oluşturulan tablolar bir uzmana yönlendirilmiş ve görüş alınmıştır.

Görüşme formunun ilk bölümünü katılımcıların demografik özelliklerini (Cinsiyet, yaş, meslekte çalışma yılı, eğitim durumu, bağlı bulunduğu oda, rehberlik türü, yabancı dil bilgisi, Karadeniz turu yapıp yapmadığı, uzmanlaşma eğitimi alma durumu, ruhsatnameyi hangi eğitimle aldığı) öğrenmeye ilişkin 10 ifade oluşturmaktadır. Görüşme formunun ikinci bölümünü 9 açık uçlu soru oluşturmaktadır

Çalışmada uygulanan görüşme formundaki açık uçlu sorular aşağıdaki gibidir:

1. Rehberlerin uzmanlaşması (rehberlerin uzmanlaşmasının gerekliliği, uzmanlaşmanın önemi, uzmanlaşmanın rehberlere katkıları, avantaj ve dezavantajları, mesleki veya kişisel gelişime katkısı açısından vb.) hakkında neler düşünüyorsunuz?
2. Rehberlik mesleğini icra etmek üzere bugüne kadar almış olduğunuz eğitimlerin (ön lisans/lisans/ yüksek lisans/ sertifika programları) başarılı rehberlik hizmeti verebilme konusunda yeterliliği hakkında neler düşünüyorsunuz?
3. Eğitim müfredatınızda uzmanlaşmaya yönelik dersler var mıydı? (Varsa bu ders/lerin uzmanlaşmanıza olan katkısını değerlendirebilir misiniz?)
4. Uzmanlaşmaya yönelik ek eğitim programlarına ihtiyaç olduğunu düşünüyor musunuz? (Alınan rehberlik eğitiminin uzmanlaşmayı destekleyip desteklemediği konusundaki görüşlerini almak, uzmanlaşma eğitimlerinin gerekliliği konusundaki görüşlerini detaylandırmak amaçlanmıştır.)
5. Daha önce katıldığınız uzmanlaşma eğitim programının/programlarının ismi nedir ve hangi oda tarafından düzenlenmiştir? Katıldığınız uzmanlık eğitim programının/ programlarının içeriği, verimliliği, uzmanlaşma eğitimi veren eğiticiler, ölçme ve değerlendirme süreci, eğitimin süresi, eğitimin ücreti konularında görüşleriniz nelerdir?
6. Anadolu Üniversitesi tarafından düzenlenen uzmanlaşma eğitim programları hakkında bilginiz var mı? neler düşünüyorsunuz?
7. Eğitim programının konusunun belirlenmesinde hangi unsurların etkili olduğunu düşünüyorsunuz. (sektör ihtiyacı, turist talebi, rehber talebi, dünya turizm trendleri, turizm çeşitliliği, turizm strateji veya politikaları vb.)
8. Türkiye genelinde uzmanlaşma alanları ve çeşitlendirilmesi hakkındaki fikirleriniz nelerdir? (Konuları, destinasyonları, çeşitliliği vb.)
9. Rehberlerin Karadeniz Bölgesi özelinde alması gereken uzmanlık alanları hakkında neler düşünüyorsunuz ve bu alanların çeşitlendirilmesine ilişkin görüş ve önerileriniz nelerdir?

Görüşmelerin Etik kurallar çerçevesinde yapılmasını sağlama amacıyla hazırlanan mülakat sorularına yönelik etik kurul raporu almak üzere Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'na başvurulmuş ve kurul tarafından yapılan incelemeler sonucunda 05/03/2023 tarih ve 2023/2 sayılı toplantıda etik kurul onayı verilmiştir. Gönüllük esasıyla katılım göstermek isteyen rehberlerle telefon iletişimi sağlanmış ve görüşme için randevu alınmıştır. Belirlenen randevu tarihinde 45 dakika ile 90 dakika aralığında gerek yüz yüze gerekse dijital uygulamalar üzerinden görüntülü görüşme veya telefon çağrısı olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcıların benzer ifadeleri tekrar ettiği görülmüş ve doyuma ulaşıldığına karar verilmiştir. Bu sebeple görüşmeler Mayıs 2024- Ekim 2024 tarihleri arasında toplam on iki eylemli turist

rehberi ile tamamlanmıştır. Fakat iki katılımcı ile yapılan görüşme ses kalitesinin yetersizliği, anlaşılamaması verilen cevapların yüzeysel olması ve tekrar görüşme yapmanın mümkün olmaması gibi nedenlerle analizlere dahil edilmemiştir. Ayrıca son birkaç mülakatta verilerin tekrar edildiği görülmüş verilerin doygunluğa ulaştığı düşüncesiyle görüşmelere son verilmiştir. Veri kaybını önlemek amacıyla görüşmeler katılımcıların onayı ile ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Görüşme sorularına araştırmanın bulgular kısmında detaylı olarak yer verilmiştir. Görüşmelerin toplam süresi yedi yüz dakikaya yakın olup doksan sayfa doküman elde edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın veri toplama sürecinde elde edilen veriler nitel araştırma analizi paket programında frekans, kelime bulutu analizi, kod bulutu, tek vaka modeli analizi, alt temaların istatistiği ve belge portesi analizlerine tabi tutulmuş olup elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır. Etik kurallar ve veri gizliliği açısından her bir katılımcıya numara verilerek bulgular deşifre edilmiştir.

Tablo 3. Demografik Bulgular

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Meslekte Çalışma Yılı	Eğitim Durumu	Bağlı Bulunduğu Oda	Rehberlik Türü	Yabancı Dil	Karadeniz Turu Yapma Durumu	Uzmanlaşma Eğitimi Alma Durumu	Ruhsatname Aldığı Eğitim
K01	Erkek	38	17	Önlisans	Çanakkale RO	Ülkesel	İngilizce	Evet	Evet	Önlisans
K02	Erkek	52	27	Lisans	İstanbul RO	Ülkesel	İngilizce	Evet	Evet	Bakanlık
K03	Erkek	30	7	Lisans	Muğla RO	Ülkesel	İngilizce	Evet	Evet	Lisans
K04	Erkek	60	20	Lisans	Gaziantep RO	Ülkesel	Almanca	Evet	Evet	Bakanlık
K05	Erkek	41	18	Lisans	Çanakkale RO	Ülkesel	İngilizce	Evet	Evet	Önlisans
K06	Kadın	54	20	YL (Tezsiz)	Aydın RO	Ülkesel	İngilizce, Almanca	Evet	Evet	YL (Tezsiz)
K07	Erkek	66	12	Lisans	Trabzon RO	Bölgesel	Fransızca	Evet	Hayır	Bakanlık
K08	Kadın	44	6	Lisans	Trabzon RO	Ülkesel	İngilizce	Evet	Hayır	Önlisans
K09	Erkek	50	10	Lisans	Trabzon RO	Ülkesel	Almanca	Evet	Evet	Bakanlık
K10	Erkek	45	8	Lisans	Trabzon RO	Bölgesel	İngilizce	Evet	Hayır	Lisans

Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 3'te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde görüşme yapılan Katılımcıların 10'u Erkek, 8'i Kadın olup yaş aralığı 30 ile 52 arasında değişmektedir. Meslekteki çalışma süreleri açısından bakıldığında en az çalışan rehberin çalışma süresinin 6 yıl en fazla çalışan rehberin ise 27 yıl olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu lisans eğitimi almış olup Ruhsatname için 1'inin tezsiz yüksek lisans, 2'sinin ön lisans, 2'sinin Lisans ve 4'ünün Bakanlık sertifika eğitimleriyle aldıkları görülmektedir. Katılımcıların hepsi eylemli rehber olup çoğunluğu ülkesel rehberdir. 3 tanesi hariç hepsi bir uzmanlaşma eğitimi almıştır.

Şekil 1. En Sık Tekrarlanan Kelimelere Yönelik Kelime Bulutu

Şekil 1 on katılımcının deşifre edilen mülakatlarında en sık kullanılan kelimelere yönelik kelime bulutunu göstermektedir. Frekans analizi ile test gerçekleştirilmeden önce bağlaçlar gibi araştırma için önemli olmadığı düşünülen 99 kelime hariç tutulmuştur. Ek alan kelimeler birleştirilmemiştir. On belge içinde toplam 11430

sözcük en sık tekrarlanandan başlamak üzere sıralanmıştır. Bu kapsamda en sık tekrar eden kelimenin “Karadeniz” (118 kez) olduğu bunu “düşünüyorum” (103 kez), “uzmanlık” (94 kez), “eğitim” (78 kez), “ilgili” (77 kez) ve “rehber” (58 kez) takip ettiği görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Uzmanlaşma Hakkındaki Görüşlerine Yönelik Kod Matrisi

Kod Sistemi	Katılımcı 01	Katılımcı 02	Katılımcı 03	Katılımcı 04	Katılımcı 05	Katılımcı 06	Katılımcı 07	Katılımcı 08	Katılımcı 09	Katılımcı 10
Uzmanlaşma Hakkındaki Düşünceleri										
Uzmanlaşmanın Gerekliği										
Gerekli değildir										
Uzmanlaşmanın faydası										
Özgüveni Artırması										
Maddi ve Manevi fayda sağlama										
İş imkânını artırması										
Aranan rehber olmak										
Uzmanlaşmanın Önemi										
Bir alanı çok iyi anlatabilmek										
Detaylı bilgiye sahip olmak										

Tablo 4 katılımcıların uzmanlaşma hakkındaki görüşlerine yönelik kod matrisini göstermektedir. Kod sisteminde öncelikle genel düşünceleri kodlanmış daha spesifik görüşler ise alt kodlara ayrılmıştır. Bu kapsamda K1 ve K5 dışında tüm katılımcılar genel bir değerlendirme yaptıktan sonra daha özel görüş bildirdiği söylenebilir. Katılımcıların Uzmanlaşma hakkındaki genel düşünceleri aşağıda özetle ve değiştirilmeden verilmiştir.

K2: ... “Türkiye gibi ülkede bir şey yapıyorsan, özellikle belli konularda uzmanlaşmak, belli bölgelerde uzmanlaşmak çok daha iyi oluyor. Çünkü çok farklı kültürler var, farklı temalar var, konular var. İşte hepsine birden hâkim olmak, hepsine birden aktarabilmek çok kolay değil. Onun için belli alanlarda uzmanlaşmak çok daha faydalı olur konuda...”

K3: ... “Dediğim gibi uzmanlık olmalı. Ya herkes kendini geliştirmeli. Yerel halkla ilişkilerin iyi olması lazım... Çevre, bilgi zaten rehber olarak her konuda bilimiz olması gerekiyor...”

K4: ... “Bu şekilde daha intensif, daha etkili bir rehberlik yapabiliyorsunuz. Aynı zamanda kendi gelişiminde çok katkı sağlıyor. Daha önce mesela zeytinyağını düşünürken bölgeye geldiğinizde 4-5 farklı zeytinyağının olduğu, farklı kullanımlarının olduğu görüyorsunuz...kesinlikle olumunu değerlendiriyoruz...”

K6: ... “Dezavantajı yok zaten, yalnız fiyatları yüksek oluyor...Bunun ülke çapında rehberler açısından ve Anadolu'nun bilinirliği tanınırılığı açısından gerekli olduğunu düşünüyorum. Öte yandan da turizm hareketliliğine bir katkı olduğunu düşünüyorum...”

K7: ... “Evet. Yani uzmanlaşma hakkında tabii ki bir bilgi sahibim. Örneğin konusunda uzman, atıyorum Bizans tarihi, Pontus tarihi gibi bir konuda uzman birisinin TUREB'in onayıyla verilecek olan kursları ve sonunda yapılacak olan sınavı başarı ile geçerek bir belge (sertifika) alıyorsunuz. Bu konuda uzman işte Pontus oluyorsunuz diyelim ya da işte Trabzon Komnenos Krallığı uzmanı oluyorsunuz gibi...”

K8: ... İhtiyaç olarak ben mesleğimi yaparken hissettim yani öyle dedim. Keşke bir tane uzmanlaştığım alanım da olsa, hâlâ da diyorum. Genel rehberliğim olsun ama bir alanda da aranan rehber olayım istiyorum yani...”

K10: ... çok detaylı bilgi sahibi olmasam da İstanbul, İzmir, Antalya'da rehberlerin bir konu hakkında uzmanlaşmasının onlara büyük katkı sağlayacağını düşünüyorum...İstanbul, İzmir, Antalya ve özellikle yabancı turistlere çalışan rehberler tabii ki onlar uzun süre, belki yıl boyunca uzmanlık alanlarında çalışma fırsatını bulurlar. Ancak Türk gruplarda çok az olur bu. Tabii ki dezavantajı olmaz, avantajı olur...”

Matris incelendiğinde uzmanlaşmanın gerekliliği hakkında katılımcı 9 özel bir görüş bildirmemiş, katılımcı 1 ise gerekli olmadığını belirtmiştir.

K1: ... “gereklik konusunda bunun rehberin mesleğe olan ilgisiyle alakalı olduğunu düşünüyorum. Bunu biraz daha açayım. Yani bir rehber kendini geliştirmek istiyorsa araştırarak, giderek, paylaşımcı olarak diğer rehberleri dinleyerek ama bunun sertifikalı bir programla olması gerekiyor mu kısmı? Bence olması gerekmiyor... bir rehber kendini geliştirmek istiyorsa ille de sertifikalı bir programa katılması gerekmiyor.”

Diğer katılımcılar uzmanlaşmanın gerekliliği konusunda hemfikirdirler. İlgili görüşler aşağıda yer almakta olup birbirini tekrar etmeyen farklı görüşlerin deşifresi sunulmuştur.

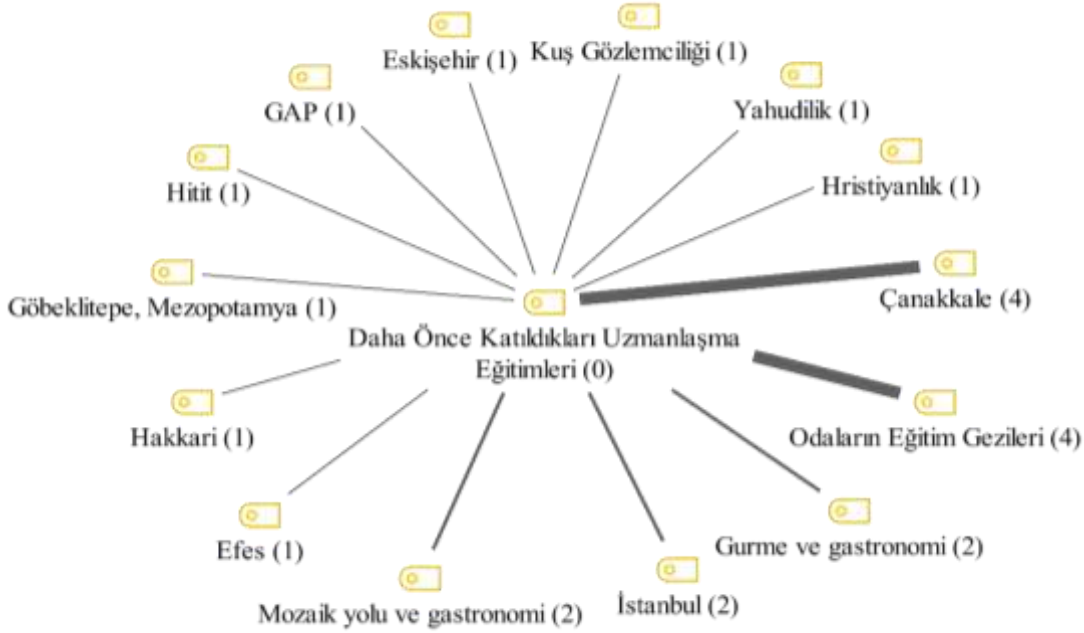
K2: ... “Yani kesinlikle gerekli ve önemli, hele Türkiye gibi ülkede bir şey yapıyorsan, özellikle belli konularda uzmanlaşmak, belli bölgelerde uzmanlaşmak çok daha iyi oluyor. Çünkü çok farklı kültürler var, farklı temalar var, konular var.”

K4: ... Birçok turizm gezisinde de farklı şeylerin yapabileceği ortaya çıktı. Mesela Türkiye’de at biniciliği, dağcılık, dalıcılık gibi farklı branşlarda da, bisiklet gibi branşlarda da uzmanlaşman gerektiği ortaya çıktı...”

K5: ... “Turizm Bakanlığı’nın ve devletin bu uzmanlık programlarının daha çok desteklemesi gerektiğini, hatta yani yapılabilirse çok makul fiyatlara ücretsiz ya da çok makul fiyatlara şeyler destekler verilerek fonlar oluşturularak konuyla ilgili hani rehberlerin buna ulaşması bilgiye ulaşması bu destinasyonlara ulaşması daha ülke açısından ülke turizm açısından faydalı olacağını düşünüyorum.”

Katılımcıların uzmanlaşma hakkındaki diğer alt kodlara baktığımızda özellikle iş imkanını artırması, sektörde aranan rehber olunması, rehberin özgüvenini artırması ve hem maddi hem de manevi açıdan fayda sağlayacağı görüşleri belirtilmiştir. Bununla birlikte bir alanı çok iyi anlatabilmek ve detaylı bilgiye sahip olabilmek için uzmanlaşmanın önemli olduğu vurgulanmıştır. Görüşmenin bir diğer sorusu katılımcıların uzmanlaşma eğitimi alma durumları ve aldıkları eğitim hakkında düşüncelerini anlamak üzere sorulmuştur. Şekil 2 kod-alt kod bölümler modeli ile oluşturulmuş olup aşağıda yer almaktadır.

Şekil 2. Daha Önce Alınan Uzmanlaşma Eğitimlerine Yönelik Kod-Alt Kod Bölümler Modeli

Katılımcıların daha önce bir uzmanlaşma eğitimine katılma durumları incelendiğinde (Tablo 1’de yer almaktadır.) üç katılımcının uzmanlaşma eğitimine katılmadığı ortaya çıkmıştır. Yapılan görüşmelerde bu katılımcıların odalar tarafından düzenlenen eğitim gezilerini katılımları belirtilmiştir. Bir katılımcı ise hem odaların eğitim gezisine hem de uzmanlaşma eğitimine katıldığını bildirmiştir. Araştırma rehberlerin uzmanlaşma eğitimleri odaklı olduğundan odaların düzenlediği bilgilendirme gezileri ile ilgili özel bir soru sorulmamıştır. Görüşme esnasında özellikle beyan eden katılımcılar için alt kod oluşturulmuştur. Daha önce aldıkları uzmanlık eğitimi isimleri ve frekansları şekil 2’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların en çok Çanakkale uzmanlık eğitimine katıldıkları görülmüştür. Bununla birlikte gastronomi temalı eğitimlerin de ön plana çıktığı söylenebilir. Yapılan görüşmeler esnasında detaylandırılan uzmanlaşma eğitimlerine yönelik görüş bildirmeleri istenilen hususlardan bir diğeri katıldıkları uzmanlaşma eğitimlerini eğitici, ücret politikası, eğitim süresi ve ölçme değerlendirme süreci açısından değerlendirmeleri olmuştur. K10 hariç diğer katılımcılar eğitimlerin ücretli olduğunu ama piyasa koşullarına göre uygun olduğunu beyan etmişlerdir. K10 ücretli eğitimlere katıldığını ama pahalı olduğunu beyan etmiştir. Genel itibarıyla eğiticilerden memnun olduklarını ama bazı eğitimlerde uzman kişilerin olmadığını belirtmişlerdir. Eğitim sürelerinin ise uzmanlık alına göre 5 ile 15 gün arasında değiştiği ama yeterli olduğunu düşündüklerini beyan etmişlerdir. Katılımcılardan K3 ve K6 dışında hepsi Anadolu Üniversitesi’nin düzenlemiş olduğu uzmanlık eğitimlerine yönelik düşüncelerini

anlamak üzere sorulan soruya çoğunlukla haberdar olmadıklarını belirtmişlerdir. Aşağıda tekrara düşmemek amacıyla bazı katılımcıların deşifreleri özetle verilmiştir.

Ücret Hakkında

K6: “Ücretleri yüksek buluyorum. Buna gönül vermiş kişilerin zaman, ayırma noktasında, bakınız tura çıkmıyoruz, eğitim alıyoruz. Tura çıkmadığımız için bir maddi kaybımız oluyor. Bir, iki üzerine para ödüyörüz. Maddi kaybımız ikiye katlanmış oluyor.”

K2: “Ücretliydi Tabii tabii uygun. Hatta şöyle düşünüyörüm genel olarak, sadece isminin korunması açısından alışveriş olsun diye alınmış ücretler diye. Çünkü o alınan ücretlerle böyle bir organizasyonun yapılması mümkün değil.”

K3: “Çok çok uygun geldi bana. Ben öğrenci olduğum halde çok uygun geldi.”

Eğitici Hakkında

K1: “O karmaydı. Karmadan kastım işin uzmanları olarak tabir ettiğimiz ya da oradaki eğitimci kişiler ve anlatan kişiler burada üniversitede öğretim üyesi olanlar vardı içinde veyahut daha öncesinde uzmanlık eğitimi alıp uzmanlık sertifikası olan eğitim verme yetkisine sahip rehberler de vardı. Yani hem akademik hem de meslekten gelen icracı rehberler vardı.”

K3: “Uzmanlar tarafından ardından üç gün, dört gün boyunca sahadaydık. Çok çok güzel eğitim aldık. Çok da başarılı bir eğitimdi.”

K6: “Eğitimcilerde bazı eğitimde çok alakasız kişiler geldi.”

Eğitim süresi ve Ölçme Değerlendirme Hakkında

K5: “Güneydoğu Anadolu bölgesinin 10 günlük bir programdı, İstanbul uzmanlaşma yanılmıyorsam 15 günlük bir programdı, Çanakkale’de almış olduğumuz 5-6 gün olması lazım... Tabii ki yani aldığımız eğitimlerle ve o bölgeyle ilgili hangi bölgeyle uzmanlık alıyorsak güzel hassas hazırlanmış sorularla güzel bir eğitim aldık...”

K1: Test şeklinde bir sınav oldu. Başarılı olanlar sertifika aldı. Bu kısmı yeterli miydi? Dersek... yazılı olması sebebiyle ancak o kadar olabilirdi tabi...Değerlendirmede pratiğin de dikkate alınması daha motive edici olabilirdi.”

K6: “Ölçme değerlendirme süreci odalara göre değişiyor. Kimi oda bunu daha ağır ve ciddi tutuyor. Kimi biraz daha rahat. Turizm bakanlığından bir gözlemci geliyor her şekilde. Yani odaya ya da şeye göre değişebiliyor. Onun da mesela bir standarda bağlanabilmesi gerekir diye düşünüyörüm.”

Katılımcılardan görüş istenilen diğer bir konuda turist rehberliği mesleğini icra edebilmek için almış oldukları eğitimi değerlendirmeleridir. Tablo 5 katılımcıların konuyla ilgili düşüncelerini içeren etkileşimli alındı matrisini göstermektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Almış Oldukları Eğitimi İle İlgili Düşüncelerini İçeren Etkileşimli Alındı Matrisi

Ruhsatnameyi Hangi Eğitimle Aldığı				
	Bakanlık (N=4)	Lisans (N=2)	Önlisans (N=3)	Yüksek Lisans (Tezsiz) (N=1)
Alınan Eğitimin Yeterliliği ile İlgili Genel düşünceleri	Maalesef Türkiye'deki rehberlik bölümündeki eğitimcilerin %90'ı rehberlikten ve de turizmle alakası olmayan kişiler tarafından veriliyor. Bu büyük bir ciddi problem. Katılımcı 04	Yeterli değil Katılımcı 03 Evet yani tek başına eğitimler yeterli olmuyor. Katılımcı 03	Hayır, kesinlikle hayır. Katılımcı 05	
	Ön lisans da yetersiz olacaktır. Yüksek lisans da yetersiz olacaktır. Lisans iyi olur. Katılımcı 09			

Yeterli Değildi	Yani ben kurstaki eğitimi açıkçası çok sıkıştırılmış bir halde aldım da çok faydasını görmedim meslekte. Katılımcı 02	Evet yani tek başına eğitimler yeterli olmuyor. Katılımcı 03	Önlisans, lisans, yüksek lisans.... Bence bunların hiçbiri yeterli değil. Katılımcı 01	Hayır, yeterli değil Katılımcı 06
	öğrencilerin orada aldığı eğitim tek başına rehberlik yapabilmesi için bence yetersiz. Katılımcı 04	Fakat insanın kendisini sürekli geliştiriyor olması lazım. Bu anlamda da zaten sadece hiçbir eğitim aslında tek başına yeterli değildir Katılımcı 10	Hayır, kesinlikle hayır. Katılımcı 05	
Yeterliydi	Tabii ki sertifika programı yeterliydi temel düzeyde. Katılımcı 09	Aslında mesleğe başlamak için yeterli Katılımcı 10	O anlamda iki yıl bana yeterli geldi diyebilirim. Katılımcı 08	
	Sertifika programının şöyle diyeyim yeterli olduğunu düşünüyorum. Katılımcı 07			

Tablo 5 katılımcıların turist rehberliği mesleğini icra edebilmek için almış oldukları eğitimlerine yönelik görüşlerini içeren ifadelerini göstermektedir. Tablo incelendiğinde 7 katılımcının eğitimleri yetersiz bulunduğu 4 katılımcının ise yeterli bulunduğu görülmektedir. Katılımcı 10 eğitimleri mesleğe başlamak için yeterli bulsa da insanın sürekli kendisini geliştirmesi gerektiği ve hiçbir eğitimin tek başına yeterli olmayacağı düşüncesiyle her iki konuda da görüş bildiği için her iki grupta yer almıştır. Aşağıda ilgili görüşlere yönelik ifadeler birbirini tekrar etmemesi adına ayrıştırılarak özet halinde verilmiştir.

K1: “Önlisans, lisans, yüksek lisans.... Bence bunların hiçbiri yeterli değil. Çünkü almış olduğunuz üniversite eğitimleri tamamıyla teorik olup pratiği olmayan alan tecrübesi olmadan bir rehber yetiştiren bir sistem var. O bakımdan bunların hiçbirisi başlı başına yeterli değil. Rehber araziye(destinasyona) gittiğinde kendine bir şeyler katabiliyor. O bakımdan dört duvar arasında alınan eğitimin rehberlik için yeterli olduğunu düşünmüyorum.”

K3: ... “üniversitede ister istemez sınav geçmeye yönelik eğitimler alıyoruz. Tabii ki ben çok şanslı bir öğrencilik geçirdim. ... Bence Türkiye'nin en güzel eğitimini veren üniversiteden mezunum. Ama yine de yeterli değil çünkü saha bambaşka bir olay.”

K3: “Hayır, kesinlikle hayır. Dediğim gibi ülkemiz hem büyüklük bakımından yani kilometre kare bakımından baktığımız zaman hem de yüzyıllardır birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından dolayı çok fazla bilgiye ihtiyaç var.”

K7: “Niye yeterli olduğunu düşünüyorum. Çünkü yapılan sınav sonrası yüz küsür kişiden sadece on iki kişi bu sınavı geçerek gerçekten kaliteli bir nasıl diyeyim kaliteli bir grup oluştu.”

Katılımcılardan almış oldukları eğitim müfredatlarında uzmanlaşmaya yönelik derslerin olup olmadığı, müfredatlarda olması gerekliliği ve müfredatlar için konu önerileri hakkında görüşleri istenmiştir. Tezsiz yüksek lisans eğitimi alan katılımcı konuyla ilgili görüş belirtmemiştir. İlgili görüşleri ruhsatnameyi almaya hak kazandıkları eğitim ile matris oluşturularak tablo 6’da verilmiştir.

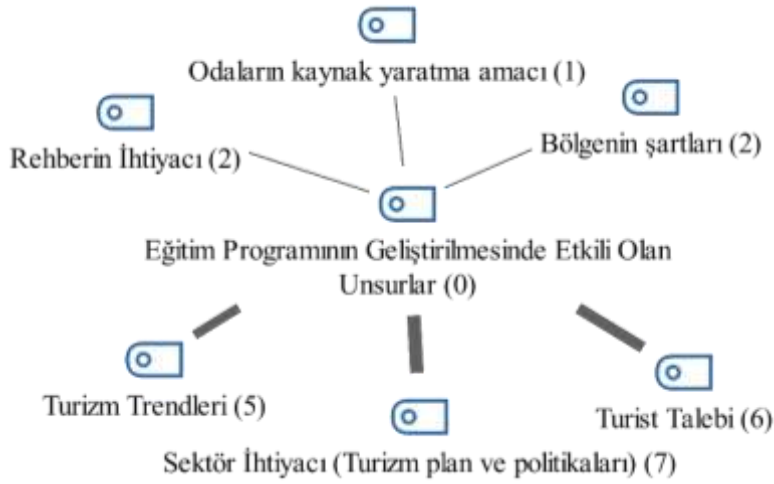
Tablo 6. Katılımcıların Eğitim Müfredatlarında Uzmanlaşma Eğitimlerine Yönelik Görüşlerini İçeren Etkileşimli Alındı Matrisi

Ruhsatnameyi Hangi Eğitimle Aldığı			
	Bakanlık (N=4)	Lisans (N=2)	Önlisans (N=3)
Müfredat önerisi	İşte bir Pontus medeniyeti anlatılabilir. Bir komninos medeniyeti anlatılabilir. Ya biraz daha doğuya gidersek Gürcü kiliseleri ve Gürcü Osmanlı iletişimi, etkileşimi anlatılabilir gibi belki özel dersler olabilir gençlere verilebilecek falan. Özellikle bu bölgeyle alakalı. İşte mesela bölgemizdeki bir Hıdırellez şenliklerin gibi şeylerin anlatılması sağlanabilir. Katılımcı 07		Mesela gastronomi olsaydı. Ya da atıyorum üzüm, şarapçılık vesaire. İşte rotalar hani yürüyüş rotaları var. Kilise tuğlaları uzmanlaşma eğitimleri oluyor, Ege’de ama... Katılımcı 08
Yoktu	Yoktu Katılımcı 09 Yok sadece genel. Temel düzeyde rehberlik eğitimi verildi. Katılımcı 07	Yoktu. Uzmanlaşmaya yönelik bir ders yok. Her dersi biraz biraz aldık. Hepsinden az az öğrendik. Ama uzmanlaşmaya yönelik bir eğitimimiz yoktu. Katılımcı 03	Hayır. Geçmişte ve günümüzde biraz oradan biraz buradan şeklinde müfredatlar var. Yok da şu noktaya adapte olup da belli bir konuda uzmanlık eğitimi alacak şekilde veya o bölgeyle alakalı ihtisasını en üst seviyede verebilecek şekilde bir programım olmadı. Bugünde yok. Katılımcı 01 Yoktu yani biz eğitim aldığımız dönemde herhangi bir uzmanlığa yönelik bir şey yoktu. Katılımcı 05 Yok. Sadece bir alanla alakalı uzmanlık dersimiz hayır yok. Katılımcı 08

Görüşmeler esnasında katılımcıların hemen hepsi müfredatta uzmanlaşma olması gerektiğine yönelik görüş bildirmiştir. Tablo 6’dan anlaşılacağı üzere bazı katılımcılar (K2, K4, K6, K10) konuyla ilgili görüş bildirmemiştir. 6 katılımcı eğitim müfredatlarında uzmanlaşma içerikli ders olmadığını beyan etmiştir. Müfredat ile ilgili konu önerilerinde Pontus, Komninos, Gastronomi (Üzüm, şarap vb bölgesel farklılıklar odaklı), Gürcü Kiliseleri, Osmanlı-Gürcü iletişimi, Hıdırellez gibi toplumsal etkinlikler ve yürüyüş rotaları gibi konular ön plana çıkmıştır.

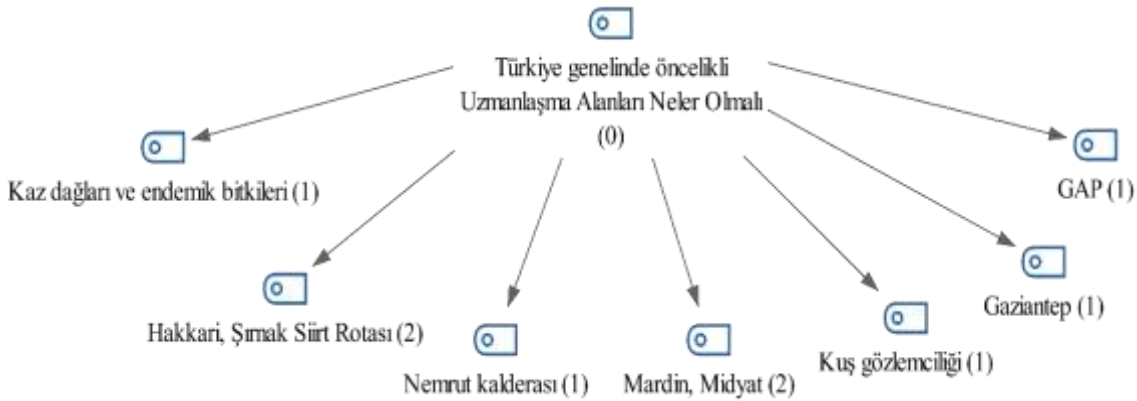
Katılımcıların görüşüne başvurulmuş diğer bir konu da uzmanlaşma eğitimi programlarının geliştirilmesinde etkili olan unsurlar hakkındadır. Katılımcıların görüşleri Şekil 3’te yer almaktadır. Şekil kod-alt kod- bölümler modelini içermektedir. Şekil incelendiğinde en sık tekrar edilen kelimelerin “sektör ihtiyacı”, “turist talebi” ve “turizm trendleri” olduğu görülmektedir. Bazı katılımcılar ise konuyla ilgili rehber ihtiyaç ve taleplerinin, bölgenin şartlarının ve odaların kaynak yaratma çabalarının da etkili olduğunu beyan etmiştir. Konuyla ilgili alınan görüşlerin spesifik bir açılımı olmadığından katılımcıların deşifreleri verilmemiştir.

Şekil 3. Katılımcıların Uzmanlaşma Eğitimi Programlarının Geliştirilmesinde Etkili Olan Unsurlara İlişkin Görüşlerine Yönelik Kod-Alt Kod-Bölümler Modeli

Katılımcılardan görüş istenilen bir diğer konu Türkiye genelinde uzmanlaşma alanları ve çeşitlendirilmesi hakkındaki görüşleri olmuştur. Genel olarak Mardin-Midyat, Hakkari, Şırnak gibi destinasyon temelli konular ile endemik bitkiler, kuş gözlemciliği gibi özel ilgi alanları üzerine odaklanıldığı görülmektedir. İlgili bulgulara yönelik detaylar Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4. Katılımcıların Konu Türkiye Genelinde Uzmanlaşma Alanları Ve Çeşitlendirilmesi Hakkındaki Görüşlerini İçeren Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

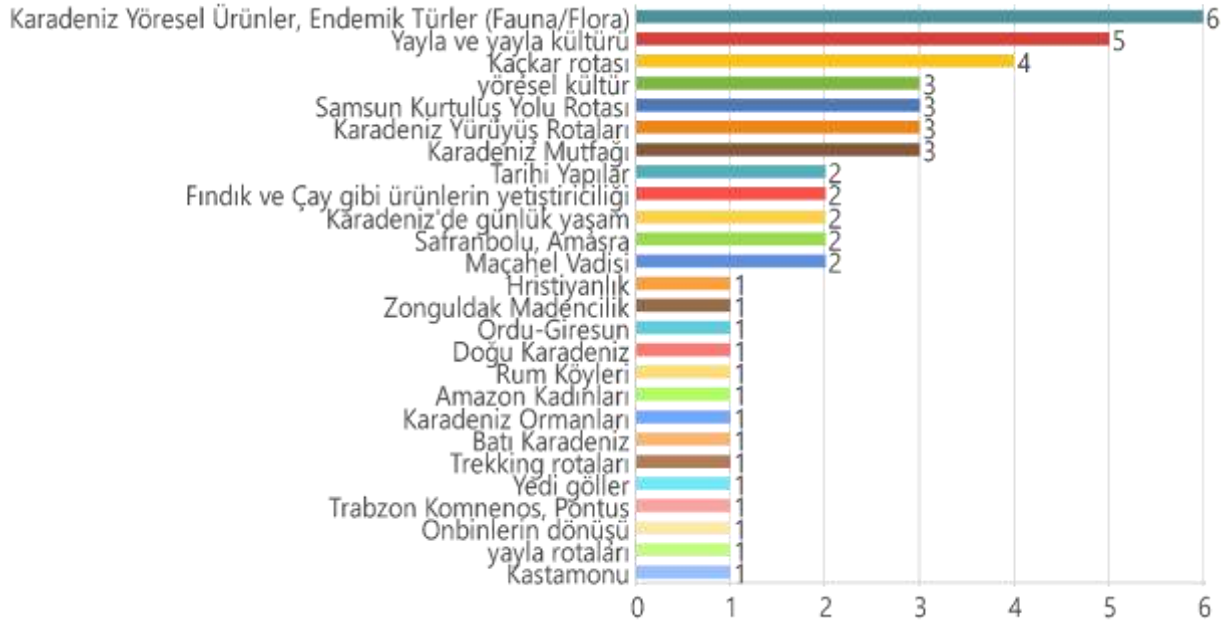

Şekil 5. Katılımcıların Karadeniz Bölgesi'nde Öncelikli Uzmanlaşma Eğitimi Konularına İlişkin Düşüncelerini İçeren Kelime Bulutu

Katılımcıların görüşlerine başvurulmuş son konu Karadeniz Bölgesi özelinde hangi alanlarda uzmanlaşmanın öncelikli olduğu hakkındaki düşünceleridir. Konuyla ilgili en sık tekrarlanan kelime bulutu şekil 5’te yer almaktadır. Şekilde en sık tekrar edilen kelime en büyük puntoda konumlandırılmıştır. Buna göre katılımcıların çoğu Karadeniz Bölgesi’ne ait yöresel ürünler ve endemik türler (fauna/flora) eğitimine öncelik verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların konuyla ilgili düşünce ve önerilerine ilişkin kod frekansları grafik 1’de yer almaktadır.

Grafik 1. Katılımcıların Karadeniz Bölgesi’nde Öncelikli Uzmanlaşma Eğitimi Konularına İlişkin Düşüncelerini İçeren Kod Frekansı

Grafik 1 katılımcıların Karadeniz Bölgesi için öncelikle planlaması gereken uzmanlaşma eğitimlerine ilişkin önerilerini içermektedir. Grafik incelendiğinde en sık tekrarlanan konunun Karadeniz Bölgesi’ne ait yöresel ürünler ve endemik türler (fauna/flora) konusu olduğu bunu sırasıyla Karadeniz yürüyüş rotaları, yayla ve yayla kültürü konularının takip ettiği görülmektedir. Bunlarla birlikte Karadeniz mutfağı, Karadeniz’de günlük yaşam, yöresel kültür, Samsun kurtuluş yolu rotası, Maçahel vadisi, Amazon kadınları, Trabzon Komnenos, Pontus, Hristiyanlık ve Trekking rotaları gibi konularda da uzmanlaşma eğitimlerinde öncelik verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: “Samsun önemli milli mücadele açısından mesela oradan başlayarak bir rota oluşturulabilir. Bununla ilgili uzmanlaşma eğitimi yapılabilir.” ... “Karadeniz mutfağı. Bizim sektör bileşenleri Karadeniz mutfağı üzerine hiçbir çalışma yapmadı. Bunu ne restoranlar ne rehberler ne acentalar düşündü. Halbuki Karadeniz’e bir bütün olarak bakarsak mutfağının zengin olduğunu iddia edenlerden biriyim ben mesela. Kendine has kendine özgü dışarıdan etkilenmemiş bir mutfak. Sektör bileşenleri bunun üzerine eğilebilir.”

K2: “Bitki, orman çeşitliliği hakkında Karadeniz bu bakımdan da zengin ve çok spesifik şeyler var. Bitkiler var. Onlar hakkında da bir eğitim güzel olabilir.” ... “Mesela bu Karadeniz mutfağıyla ilgili bu bütün Karadeniz olarak düşünüyorum... Yani mesela ordu mutfağı falan da çünkü çok zengin. Onunla ilgili bir eğitim güzel olabilir. Bir de eski yayla kültürleri veya yayla şu anda olan kültürler bunlarla ilgili bir şeyler de güzel olabilir.”

K3: “Ama bilinmeyen coğrafyalara bir uzmanlık eğitimi düzenlenebilir. Bu anlamda Karadeniz’de herkesin klasik rotayı bildiğini ama özel yaylalara ya da özel alanlara çoğu rehberin eksik olduğunu düşünüyorum. Çok iyi bir Karadeniz turu rehberiyimdir ama Ordu Perşembe yaylasına çıkmadım. Ya da daha farklı çok varsayabileceğimiz yaylalar konusunda var. Tarihi yapılar olabilir.”

K4: Bana göre bir kere Karadeniz başlığı altında bir uzmanlık açılmalı. Ondan sonra da Karadeniz yaylı uzmanlığı mesela... Karadeniz uzmanlığı diyeyim ana başlık altında biraz daha Karadeniz’i iyi tanımak. Aslında bana göre Karadeniz ve yaylaları uzmanlığı olabilir. Çünkü Karadeniz’in esas üzerindeki her şey yaylalara dayanıyor. Çünkü kıyı şeridinde zaten bir şey yok. Yaylalar olmalı yani o işin içinde. Tabi bunun içerisinde herhalde flora ve fauna da giriyor sanırım.”

K5: “Kaçkar dağlarında yürüyüş rotaları var. Bunlarla ilgili ya da botanik çeşitliliğiyle ilgili Karadeniz'deki gerçekten muazzam yeşilin her tonu görebileceğiniz muazzam güzellikteki yerlerle ilgili yerler var ... Safranbolu gibi Amasra gibi hem doğal güzelliği hem tarihi özellikleri olan. onun dışında Bolu gibi yedi göller gibi yine doğal güzellikleri yeşillikleri ön planda olan hani birçok bölge var bu anlamda kısım en azından yani insanların belki eksik oldukları ya da yeni açılan ziyaret noktalarını bu rehberlerin işte daha kolay bilgiye ulaşabilecekleri uzmanlıklara ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.”

K6: “Yani tarih mesela Karadeniz'in tarihi konusunda ben daha iyi şeyler öğrenmek isterdim demografik yapı. Yine kültür, halk kültürü, yemek kültürü. Çay konusunda daha detaylı bilgi verilebilir mesela. Daha etkin bilgi verilebilir. Tabii ki yayla, yayla şenlikleri.”

K7: “Samsun'da yaşayan arkadaşlarınızın özellikle bandırma vapuru Atatürk'ün bu Samsun'a geliş konaklaması nereden yürüdüğü işte bir onunla ilgili belki bir eğitim...” ... “Kaçkarlar florası, yaban hayatı gibi konularda uzmanlaşma eğitimleri verilebilir.” ... “Pontus” dendiği zaman çok yanlış olan imajı düzeltmek için yine bir uzmanlaşma eğitimi ya da “Trabzon Komninos” dediğimiz zaman işte insanların bölgeye gelenleri bilmediği bir şey ki arkadaşlarımızın birçoğunun da bence bilmediği gibi konularda uzmanlaşma eğitiminin verilmesinin yerinde olacağını düşünüyorum ben.”

K8: “Karadeniz endemik türler, hayvan florası falan aslında bununla ilgili rehberlerin aydınlatılması lazım. Karadeniz'i diğer bölgelerden farklı kılan bu, başka değil ... Biz uzmanlaşma diyoruz. Mesela sadece bu bölgede yetişen fındık ve çay var. Bize fındığın ve çayın nasıl yetiştiğiyle ilgili eğitim verilebilir.” ... “Samsun'daki kurtuluş yolu rotası çok ihmal ediliyor. Samsun'daki kurtuluş yolu rotasından. Kurtuluş yolu rotası yapıldı. Hani kilometre başına mil taşları konuldu ama bir yürüyüş yok. Mesela onun eğitimi verilebilir uzmanlaşma konusunda.” ... “Maçahel vadisiyle ilgili uzmanlaşma verilebilir.”

K9: “Ben dahil olmak üzere Kaçkar Dağları'nda bir yürüyüş yapamayız. Yani birçok rehber arkadaş yapamayız. Birkaç kokartlı arkadaşlar sadece bu konuda iyi bilen o bölgeyi. Dolayısıyla Karadeniz'de bir uzmanlık eğitimi yapılacaksa bu Kaçkar Dağları yürüyüş uzmanlığı olabilir.” ... “Bununla beraber belki Maçahel bölgesi- (Artvin) eklenebilir.” ... “Başka da bir uzmanlık Kastamonu yani bütün Karadeniz olarak düşünürsek bir sonraki aşamada Kastamonu'nda kanyonları ve ilçeleri bazında belki bir uzmanlık yapılmadı diye düşünüyorum.”

K10: “Evet, yani mesela Karadeniz Bölgesi'nde bir kere şimdi tarih olarak baktığımız zaman, hem şu anda ziyaret edilen kullanılan manastırlar var, hem yine işte Artvin bölgesinde falan böyle eski manastırlar, fakat şu anda harabe olan yerler var, yine Trabzon'da ve çevresinde de var ve manastırlar ve kiliseler ziyaretlere yapılırken, bunlar Ortodoks yapılar olduğu için, bir kere dinler tarihi, ondan sonra Hristiyanlık tarihi ve yine onun da özelliğinde ortodoksluk, ekümenik konsiller. Yani bu tarzda Hristiyanlık üzerine yoğunlaşmak bence iyi olacaktır. Çünkü Sümela'ya gittiğimiz zaman sadece onun tarihini anlatmak yetmiyor, oradaki fresklerden bütün bir Hristiyanlık tarihini ya da eski ahit'i anlatmanız gerekebiliyor.”

Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de turist rehberliği mesleğini icra edebilme yetkisi ön lisans, lisans, yüksek lisans eğitimleri ve ihtiyaç halinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından açılan kurslarla verilmektedir. Bu eğitimler temel düzeyde mesleği yapabilmek için yeterli olsa da önemli derecede bilgi birikimi ve genel kültür seviyesine sahip olan/olması gereken rehberler sürekli olarak kendilerini geliştirmek ve bilgilerini güncellemek durumundadırlar. Bu açıdan bakıldığında uzmanlaşma eğitimleri son derece önem kazanmaktadır. Bu araştırma turist rehberliği eğitimi ile turist rehberlerine yönelik Türkiye genelinde düzenlenen uzmanlaşma eğitimlerine ve Karadeniz Bölgesi özelinde uzmanlaşma eğitimlerine olan ihtiyaca odaklanmıştır. Bu kapsamda yukarıda açıklandığı gibi Türkiye’de mesleğini icra eden ve özellikle Karadeniz Bölgesi’nde tura çıkan turist rehberlerinin konuyla ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği ve doküman incelemesi ile toplanan veriler araştırmanın amacı doğrultusunda analiz edilmiştir. Kısıtlı bir katılımcı grubuyla yapılan bu araştırmanın genellemesi mümkün olmasa da özellikle Karadeniz Bölgesi için önemli bir farkındalık yaratacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de turist rehberlerine yönelik uzmanlaşma eğitimlerinin genellikle TUREB’e bağlı Bölgesel Turist Rehberleri Odaları tarafından düzenlendiği görülmektedir. Düzenlenen eğitimler teori ve pratik temelli olup çoğu eğitim sonunda yapılan ölçme ve değerlendirme ile sertifikalandırılmaktadır. Genellikle ücretli olan bu eğitimlerin çoğunlukla konusuyla ilgili uzman eğiticiler eşliğinde 5 ile 15 gün arasında değişen sürelerde yapıldığı görülmektedir. Katılımcıların çoğunun bu kapsamda düzenlenen eğitim ve gezilere katıldığı görülürken bazı katılımcıların meslek odaları tarafından düzenlenen bilgilendirme gezilerine katıldığı

görülmektedir. Bu iki eğitim arasındaki temel farkın bilgilendirme gezilerinde teorik eğitimlerin, ölçme ve değerlendirmenin olamaması ve bir uzmanlık sertifikasının verilmemesi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte katılımcıların çoğunluğu uzmanlaşma eğitimlerini süre ve ücret bakımından uygun bulmaktadır. Ayrıca, turist rehberleri için uzmanlaşma eğitimini birçok medeniyete ev sahipliği yapan ve büyük bir kültürel birikime sahip Türkiye’de belirli bir alanı çok iyi anlatabilmek ve aranan bir rehber olmak için önemli ve bilgi birikiminin artması ve en azından belirli bir konuda uzmanlaşabilmek açısından gerekli bulmaktadırlar. Katılımcılar uzmanlaşmanın rehberin özgüvenini arttırdığı, misafirlerin tecrübeli anlatımlarla daha çok etkilendiğini ve ülke turizminin gelişimi açısından faydalı olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı belirleme aşamasında turist rehberliği mesleği yeterliliğini kazanmak için zorunlu olan eğitimin Türkiye’deki her öğretim basamağından (ön lisans, lisans, yüksek lisans) ve Bakanlık kurslarından ruhsatname almış en az bir rehberlerin olmasına dikkat edilmiştir. Katılımcıların mesleği icra edebilmek için almış oldukları eğitimleri değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcılar mesleğe başlamak için almış oldukları eğitimin temel düzeyde yeterli olduğunu ama tek başına yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Kişilerin kendilerini geliştirmenin önemini vurgulayarak eğitim basamaklarından en çok lisans eğitiminin faydalı olduğunu, eğitim sürecinde uygulamalı eğitimin yoğun olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca hepsi de almış oldukları eğitim sürecinde uzmanlaşmaya yönelik müfredat derslerinin olmadığını ama mutlaka olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte eğitim sürecinde eğiticilerin çoğunun alan dışı olduğunu, bunu uygun bulmadıklarını, özellikle uzmanlık eğitimlerinde konunun uzmanı eğiticilerin olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Katılımcılar Türkiye genelinde Mardin, Midyat, Hakkari, ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi’ne yönelik uzmanlaşma eğitimleri ile kuş gözlemciliği, nemrut kalderası, kaz dağları endemik bitkileri gibi daha spesifik alanlarda uzmanlaşma eğitimlerinin arttırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Karadeniz Bölgesi özelinde ise Karadeniz fauna ve florası, yaylacılık, yöresel kültür, sosyal yaşam, yöresel ürünler gibi konular ile birlikte Kaçkar rotası, Samsun Kurtuluş yolu rotası, trekking rotaları gibi yürüyüş rotaları, Maçahel vadisi, Rum köyleri ve kiliseleri, Hristiyanlık, Komninoslar, Amazon kadınları, Amasra, Safranbolu, Kastamonu, on binlerin dönüşü gibi daha özel alanlarda uzmanlaşma eğitimlerine ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle zor bir coğrafya olması, mevcut turların yoğunlukla yayla ve doğa temelli faaliyetler odaklı olması dolayısıyla coğrafyayı, iklimi, bitki örtüsünü çok iyi bilmenin gerektiği gibi sebeplerle bölgede uzmanlaşmanın önemli ve gerekli olduğunu vurgulamışlardır.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda Karadeniz bölgesinde turist rehberlerine yönelik uzmanlaşma eğitimlerinin ivedilikle düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda Trabzon Bölgesel Turist Rehberleri Odası’nın konuya ilgi göstermesi gerek oda olarak gerek diğer odalar ve/veya bölgedeki kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği yaparak uzmanlaşma eğitimleri düzenlemesi önerilmektedir. Yapılan eğitimlerin sertifikalandırılması ve rehberlerin kayıtlarına eklenmesi de önem arz eden diğer bir konudur. Böylelikle bölgede uzman rehberlerin tanınırlığının ve güvenilirliğinin artacağı, turların daha sorunsuz yürütülebileceği ve bölgeye de hem maddi hem de manevi katkısının artacağı düşünülmektedir. Düzenlenecek uzmanlaşma eğitimleri için hem teorik hem de pratik müfredatların oluşturulması önemlidir. Bu konuda bölgede faaliyet gösteren eğitim kurumları ile iş birliği yapılabilir. Görüşmeler esnasında çeşitli nedenlerle rehberlerin uzmanlaşma eğitimine karşı isteksiz oldukları beyan edilmiştir. Dolayısıyla uzmanlaşma eğitimleriyle birlikte rehberlere yönelik farkındalık yaratma çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Eğitimler düzenlenmeden önce bölgenin şartları, sektörün ihtiyacı, turistlerin talepleri, rehberlerin talepleri ve güncel turizm eğilimlerinin dikkate alınması önemlidir. Böylece verilecek eğitimlerin daha verimli olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma kısıtlı katılımcı sayısı ile fakat her düzeyde eğitim almış, uzmanlaşma eğitimleri ve bilgilendirme gezilerine katılmış rehberlerden görüş alınarak yapılmıştır. Tüm rehberlerin görüşünü yansıtmayabilir fakat özellikle Karadeniz Bölgesi için uzmanlaşma eğitiminin önemi ve gerekliliğini anlayabilmek amacıyla önemli olduğu düşünülmektedir. Hem ilerideki araştırmacılara hem sektör temsilcileri ve planlamacılara yol gösterebilecek görüşler içerdiği düşünülmektedir.

Kaynakça

Ahipaşaoğlu, S. (2001). *Turizmde rehberlik*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Ahipaşaoğlu, S. (2006). *Turizmde rehberlik, 2. Basım*, Ankara: Gazi Kitabevi, Fersa Matbaacılık, ISBN: 975-6009-78-0

- Akdu, U., Karakaş, D., Çelik, E., Zurnacı, J., ve Tabu, Ö. (2018). Turizm rehberliğinde alan uzmanlığı önerisi: Sağlık turizmi rehberliği. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 1(2), 124-138. <https://doi.org/10.34090/tured.491155>.
- Akpınar, A., ve Avcı, N. (2021). Turist rehberliğinde uzmanlaşma: Uzman rehberlere yönelik bir durum çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 755-787. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.817730>
- Aktaş, A.C. (2020). *Turist Rehberlerinin Yorumlayıcı Rolünün Turist Destinasyon Sadakati Üzerine Etkisi: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Albrecht, J. N., Moscardo, G. and Dwyer, T. (2021). Learning about learning in tourism: Indigenous guide perspectives on their personal and professional development. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, doi:10.1177/1096348021997535
- Altunok, H. (2018). Uzmanlaşmanın Bakanlıklarda Görünümü, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 600-619.
- Anadolu Üniversitesi (2023, Ocak). Anadolu Üniversitesi e-Sertifika Programları. <https://esertifika.anadolu.edu.tr/>
- Ap, J. ve Wong, K.K.F. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- Arslan, A. (2021). Turist rehberliği ve uzmanlık alanları. İçinde *Turist rehberliği*, S. Eser, S. Şahin, ve C. Çakıcı (Ed.), (2. baskı, ss. 117-131). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Arslantürk, Y. ve Altunoz, O. (2012). Practice-Trips: Efficiency and Quality Perceptions of Prospective Tour Guides, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 62: 832-836.
- Arslantürk, Y., ve Gül, T. (2019). Turist rehberliğinde yeni eğilimler ve turist rehberliğinin geleceği. İçinde B. Zengin, G. Erkol Bayram, ve O. Batman (Ed.), *Turist rehberliği mesleği (Dünü-bugünü-yarını)* (1. baskı, ss. 287-331). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aslan, Z. ve Çokal, Z. (2016). Profesyonel turist rehberlerinin kültürel değerlere katkısına ilişkin algılamaları. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 4 (1), 45-60.
- Aloudat, A. S. (2017). Undergraduate Students' Perceptions of a Tour-Guiding Career, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 17(4): 333-344.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Başoda, A., Aylan, S., KILIÇHAN, R., ve Yusuf, A. C. A. R. (2018). Gastronomi Uzmanlığı, Turları ve Rehberliği: Kavramsal Bir Çerçeve. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 1809-1926.
- Black, R. and Ham, S. (2005). Improving the Quality of Tour Guiding: Towards a Model for Tour Guide Certification, *Journal of Ecotourism*, 4(3): 178-195.
- Celep, O. (2022). Özel ilgi turlarında rehber ihtiyacı kapsamında uzmanlaşma eğitimi specialization, *Turist Rehberliği Dergisi*, 5(1), 27-45.
- Ceylan, U. (2019). Turist rehberlerinin özellikleri. İçinde *Kavramlardan uygulamaya Turist Rehberliği Mesleği*, Ö. Köroğlu ve Ö. Güzel (Ed.), (1. Baskı, ss. 137-156).Ankara: Nobel.
- Çakmak, F. T. ve Eren, A. (2020). Turist Rehberliği Uzmanlaşma Eğitimleri Ne Kadar Uzmanlaştırıyor? MTCON, 2020 Bildiriler Kitabı, Detay Yayıncılık, Ankara, 16-29.
- Çetin, G., ve Kızılırmak, İ. (2012). Türk turizminde kokartlı turist rehberlerin mevcut durumunun analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 307-318.
- Çetin, A., ve Soybalı, H. H. (2021). Turizm rehberliği öğrencilerinin uzmanlaşma, rehberlik eğitim konuları ve tur rehberliği hizmet kalitesi unsurlarına atfettikleri önem düzeylerinin belirlenmesi.
- Çolakoglu, O.E., Efendi, E. ve Epik, F. (2014). *Tur yönetimi ve turist rehberliği*. Ankara: Detay yayıncılık.

- Eker, N., ve Zengin, B. (2016). Turist rehberliği eğitiminin değerlendirilmesi: Profesyonel turist rehberleri üzerine bir uygulama. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 65-74.
- Eser, S., ve Şahin, S. (2020). Turist rehberliği mesleğinde yaşanan güncel sorunlar üzerine bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1344-1355. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.399>
- Güzel, Ö. (2007). *Türkiye imajının geliştirilmesinde profesyonel turist rehberlerinin rolü; Alman turistler üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Güven, A., Ünal, C., ve Caber, M. (2018). Turist rehberliği uzmanlaşma eğitiminde farkındalık yaratma: Turizm paydaşlarına yönelik bir durum çalışması. İçinde *Turist rehberliği üzerine güncel araştırmalar*, N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç, ve H. U. Yıldırım (Ed.), (1. baskı, ss. 200–232). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hacıoğlu, N. Köroğlu, A. ve Köroğlu, Ö. (2007). Profesyonel Turist Rehberlerinin Meslekte Uzmanlaşma Eğitimlerinin belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, I. Ulusal Türkiye Turizm Kongresi (7-9 Eylül 2007), Sakarya, 685-700.
- İRO (İstanbul Rehberler Odası), (14 Mart 2023). E-Sertifikalı Uzaktan Uzmanlık Eğitimleri Üzerine İRO Görüşü, <https://iro.org.tr/e-sertifikali-uzaktan-uzmanlik-egitimleri-uzerine-iro-gorusu>
- İşceli, Z. ve Kılıç, G. (2018). Lisans Düzeyinde Turizm Rehberliği Eğitimi Veren Fakültelerin Müfredatlarının İncelenmesi, *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 1(1): 41-56.
- Kargiglioğlu, Ş., Erkol Bayram, G., ve Bayram, A.T. (2020). Gastronomi turizminde rehberlik uygulamaları, İçinde V. Altıntaş, ve Z. Türkmendağ (Eds). *Alternatif Turizmde Rehberlik Uygulamaları: Güncel Yaklaşımlar* (1. baskı, ss. 17-33). Detay Yayıncılık.
- Koçel, T. (2013). *İşletme Yöneticiliği*, 14. Basım, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Köroğlu, Ö. (2007). Değişen tüketici eğilimleri çerçevesinde özel ilgi turizminin geliştirilmesi ve profesyonel turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşmanın önemi. Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu, 226–238. Çeşme/İzmir.
- Köroğlu, Ö. (2008). Profesyonel turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma: Meslekte uzmanlaşma amacıyla gerçekleştirilen eğitim programlarının incelenmesi. III. Ulusal Eğirdir Turizm Sempozyumu, 206–272. Eğirdir/Isparta.
- Köroğlu, Ö. ve Avcıkurt, C. (2014). Turist rehberlerinin motivasyonu ile performansı arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 28-46.
- Köroğlu, Ö., ve Güdü Demirbulat, Ö. (2017). Rehberlikte sertifikasyon kalifikasyon ve uzmanlaşma. İçinde *Turist rehberliği araştırmaları: Öngörüler ve uygulamalar*, İ. S. Ö. Güzel, V. Altıntaş ve İ. Şahin (Ed.), (1. baskı, ss. 49-76). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (NEVÜ) (14 Şubat 2024). NEVÜ’den Profesyonel Turist Rehberlerine “Kapadokya Bölgesi Doğal ve Kültürel Miras Uzmanlaşma Eğitimi”. <https://ihtisaslasma.nevsehir.edu.tr/tr/42545>
- Ön Esen, F. ve Gülmez, M. (2017). Turizm Rehberliği Eğitimi ve Eğitim Modelleri. İçinde *Turist rehberliği araştırmaları: Öngörüler ve uygulamalar* İ. S. Ö. Güzel, V. Altıntaş ve İ. Şahin (Ed.), (1. baskı, ss. 27-47). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özsoy, A., ve Çokal, Z. (2021). Kültürel Miras Eğitimi Açısından Turizm Rehberliği Bölümlerine Yönelik Müfredat İncelemesi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 4(2), 106-118.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Pelit, E. ve Katırcıoğlu, E. (2018). Turist rehberliği mesleğinde taraflar açısından yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 74-94. <https://doi.org/10.34090/tured.486198>
- Polat, S. A. ve Batman, O. (2010). Efsanelerin turistik çekicilik üzerine etkileri: profesyonel turist rehberlerine yönelik bir araştırma. *Social Sciences*, 5(4), 367-395.
- Pond, K. L. (1993). *The Professional Guide: Dynamics of Tour Guiding*. New York: Van Nostrand Reinhold.

- Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi Uygulama Usul ve Esasları (2015) TUREB (Turist Rehberleri Birliği), <http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/78>, Erişim Tarihi: 28.04.2022.
- Rabotić, B. (2010). Tourist Guides in Contemporary Tourism. International Conference on Tourism and Environment, 4-5 March, 2010, Sarajevo, Bosnia & Herzegovina, pp. 353-364.
- Sarıbaş, Ö., ve Öter, Z. (2019). Kültür-sanat rehberliği alanında uzmanlaşma. İçinde *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara*. Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Ed.), (ss. 37-64). Ankara: Nobel.
- Seçer, Ş. (2009). Profesyonel mesleklere ve profesyonel bireylere güven. *Kamuİş*, 10(4), 247–277.
- Şimşek, G. (2012). Turizm Rehberliği Eğitiminde Teknoloji İvmesi: Etkileşimli Sanal Ortam. *Turizm Eğitimi Konferansı–Tebliğler*, 17(19), 426-434.
- Tanrısever, C. (2019). Turist rehberliğinde uzmanlaşma. İçinde *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara*, Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Ed.), (1. Baskı, ss. 65-100). Ankara: Nobel.
- Tanrısever, C., Bektaş, İ. ve Koc, D. E. (2019). Dünyada Turist Rehberliği Eğitimi, *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 2(1): 44-56.
- Temizkan, P.S. (2010). *Profesyonel turist rehberlerinin turizm pazarlamasındaki rolüne etkisi açısından hizmet içi eğitim seminerleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi üniversitesi, Ankara.
- Temizkan, S. P. ve Ergün, B. (2018) Türkiye’de Turist rehberliği Öğretiminin değerlendirilmesi. *Turist rehberliği Dergisi(TURED)*, 1(2), 95-104.
- Tetik, N. (2006). *Türkiye’de profesyonel turist rehberliği ve müşterilerin turist rehberlerinden beklentilerinin analizi (Kuşadası örneği)*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir
- Tetik, N. (2012). *Turist rehberlerinin ekoturizm alanındaki yeterlilikleri: Doğu Karadeniz örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir
- Tolga, O., Korkmaz, H. ve Atay, L. (2015). Lisans Düzeyindeki Turist Rehberliği Öğrencilerinin Mesleki Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 12(2): 26-41.
- Topsakal, Y. (2021). Lisansüstü düzeyde turist/turizm rehberliği eğitimi veren programların müfredatlarının incelenmesi ve öneriler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 24(1), 99-115.
- Türkiye Turist Rehberliği Birliği (TUREB) (2020a). <http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/75> (Erişim Tarihi: 13.04.2020).
- Türkiye Turist Rehberliği Birliği (TUREB) (2020b). <http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/78> (Erişim Tarihi: 13.04.2020).
- TUREB (Turist Rehberleri Birliği) (2022), Rehber istatistikleri, <http://tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Turist Rehberliği Meslek Kanunu (R.G. 22.06.2012/28331) (2012) <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-2.htm> Erişim Tarihi: 07.11.2024.
- Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği (R.G. 26.12.2014/29217) (2014) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-120445/turist-rehberligi-meslek-yonetmeligi.html>, Erişim Tarihi: 05.04.2022.
- Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği (R.G. 07.11.2024/32715) (2024) T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete Başkanlığı, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/11/20241107-4.htm>, Erişim Tarihi: 07.11.2024.
- WFTGA -World Federation of Tourist Guide Associations. (2023). What is a Tourist Guide? <https://wftga.org/about-us/what-is-a-tourist-guide/>, Erişim Tarihi: 24.04.2022.
- Yenipınar, U., Bak, E., ve Çapar, G. (2014). Turist rehberliği meslek kanununun, meslek örgütleri ve öğretim elemanlarının bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 86-114.

- Yenipınar, U. ve Çapar, G. (2017). Tourist Guiding on The Silk Route : Turkey as A Crossroad Chapter. *Developments in Social Sciences*, (December), 391–402.
- Yenipınar, U, ve Yılmaz, L. (2019). Turist rehberliğinde uzmanlaşma. İçinde *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara*, Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Ed.), (1. Baskı, ss. 1-35). Ankara: Nobel.
- Yenipınar, U. ve Zorkirişçi, A. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Turist Rehberliği Eğitimi, *Çağ University Journal of Social Sciences*, 10(2), 111-136.
- Yıldırım, H. U. ve Avcıkurt, C. (2017). Turist rehberi Olmak. İçinde *Turist rehberliği araştırmaları: Öngörüler ve uygulamalar*, İ. S. Ö. Güzel, V. Altıntaş ve İ. Şahin (Ed.), (1. baskı, ss. 75-112). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, N. ve Erdem, R. (2016). Uzmanlaşma ve tıpta bütüncül yaklaşım üzerine bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(16), 35-47.